

LUBJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

viii.

1908

Vsebina avgustovega zvezka:

1. Vladimir Levstik: <i>Moj Bog</i>	449
2. Vladko Kuret: <i>V gaju</i> . (Konec.)	450
3. Vojeslav Molè: <i>Posoda življenja</i>	456
4. Milan Pugelj: <i>Sveti Izidor</i>	457
5. Milan Pugelj: <i>Jesen</i>	461
6. Dr. Jos. Tominšek: <i>Slavna in bedna Italija</i> . (Dalje prihodnjič.)	362
7. Milan Pugelj: <i>Med gorami</i> . (Dalje prihodnjič.)	470
8. Pavel Golob: <i>Sicilski kitici</i>	477
9. Dr. Ivo Šorli: <i>Nevesta</i> . (Konec.)	478
10. Vojeslav Molè: <i>Smeš</i>	485
11. Podlimbarski: <i>Iz starih zapiskov</i> . (Dalje prihodnjič.)	486
12. Milan Pugelj: <i>Anka</i>	489
13. Janko K. S.: <i>Plameneče srce</i> . (Dalje prihodnjič.)	490
14. Fr. Strnad: <i>Sodoma</i> . (Konec prihodnjič.)	496
15. Književne novosti.	
Dr. Jos. Tominšek: <i>Ferd. Seidl: Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice</i> . — Dr. Iv. Merhar: <i>Zabavna knjižnica „Slovenske Maticе“ XIX. (1907.)</i> (Konec.) — Dr. L.: <i>Anton Breznik: Besedni red v govoru</i> . — Znanstvena knjižnica „Omladine“. — Vekoslav Kukovec: <i>Uvod v narodno gospodarstvo</i> . — Silvija Str. <i>Kranjčevića najnovejša pesniška dela</i> . — Šolska izvestja za l. 1907/8.	503
16. Upodablajoča umetnost.	
Umetniški paviljon v Ljubljani	508
17. Med revijami.	
Dr. Jos. Tominšek: „ <i>Savremeni</i> “	510
18. Splošni pregled.	
Sedemdesetletnica dvornega svetnika prof. dr. Vatroslava Jagića. — Odkritje nagrobnika in spominske plošče Simonu Gregorčiču. — Trubarjev spomenik. — Shod slovanskih časnikarjev. — Slovanski kongres v Pragi	511

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.

Za vse néavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.

Upravištvo v „Narodni tiskarni“ v Knafovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Moj Bog.

Rob tesne čaše je nekdanj dotekel
moj mladi duh, k višavam plameneč,
zaprl pekel je, s kladvom sil grmeč,
in raju krotkih se je sam odrekel.

Škrlat prostosti je takrat oblekel,
razpaljen v žaru zmagovalskih sreč,
in brez Boga, brez sužnje luči sveč
je pisal sam svoj svetli Menetekel.

Pa ko v nočeh gorja sem krvavel
z neskončno trmo, — našel sem Gospoda:
v vseh mojih mislih čul je, krut in trd.

V korakih mojih je kot bron zvenel,
v penečih sanjah je cvetel brez ploda,
kot solnce vroč in ves sladak kot smrt.

Vladimir Levstik.

V gaju.

Spisal Vladko Kuret.

(Konec.)

inilo je skoraj mesec dni po njiju romanju na Barbano. Dolg je bil ta mesec, počasi so se vlekli dnevi, počasi so minevale noči in Marica ni videla Iva. Vsako noč je bdela ob oknu in srce jo je bolelo, ko je čula iz gaja proseči in vabljeni klic: Hooj, hoj! Čemu ne prideš? — je vpraševal ta klic, si me pozabila? — je očital klic, pridi, pridi! — je vabil klic. Čula ga je dobro, vedela je, da jo kliče Ivo, a ni smela odgovoriti, ni smela odveslati. Do polnoči je hodil oče po hiši, po polnoči pa so vstali hlapci in delali okoli ladij.

Kakor hitro se je zgrnila noč, je šla Marica v svojo sobo k oknu in težko ji je bilo pri srcu, ko je čula, kako jo je klical in vabil Ivo. Kako tužno se je glasilo od tihega, temnega gaja, kako je prosil ta glas, ki je plul čez morje... Ah, ni smela iti k njemu, niti odgovoriti ni smela, da bi se ne izdala. Nesrečna je bila, a je vendar upala; in ta up se je še večal, ko ji oče ni rekel ne besedice. Frana se ni niti spominjala in ni ga videla ves mesec, le nekega dne je prišel k njej, ko je videl, da je sama doma. Marica je krpala mreže pred hišo in ob njej je stal Fran.

„Res ne vem, čemu se me braniš? Če te kje srečam, se mi ogneš, če te iščem, te ne najdem.“

Marica se je sklonila nad delo in molčala.

„Čemu se skrivaš pred menoj, Marica?“

Marica je molčala, a on jo je prijel za roko in jo prisilil, da mu je gledala v obraz. Čelo mu je bilo nagrbančeno, ustne so mu drhte in oči so se mu čudno lesketale.

„Zakaj me ne maraš?“

„Pusti me!“

„Ne, povej, kaj sem ti storil, da me ne maraš?“

„Pusti me! Sovražim te, vedno sem te sovražila. Nikoli te nisem ljubila, nikoli marala.“

„To govoriš, ker me ne poznaš, Marica; a da bi vedela, kako te ljubim . . .“

„Kaj me briga tvoja ljubezen? Mari meni! Kaj me brigaš ti? Pusti me pri miru in ne vsiljuj se mi!“

Njena dolgo zadrževana jeza je bruhnila na dan in v Franu je videla vzrok vse boli in nesreče.

„Ne govori tako, Marica! Saj bi te osrečil!“

„Ti osrečil? S čim? — oh, dovolj nesrečno si me storil! Pojdi, da te ne vidim več, da te ne sovražim še bolj!“

Njegov obraz je obledel; prekrižal je roke na prsih in dejal skoro brezglasno:

„Torej še vedno ljubiš onega?“

„Ljubila sem ga, vedno ga bodem ljubila; on je edini, s katerim bodem živela in čeprav v največji bedi!“

„Ne govori tako, Marica! Kesala bi se pozneje. Saj te ljubim tudi jaz, in če me ne uslišiš, ne bodeš nikoli srečna. Moja smrt bi bila . . .“

Odločno je dejal to in še bolj se je vzpel. A Marica je zažarela jeze in dejala:

„Pusti me na miru! Nihče me ne prisili, da bi bila tvoja! Tvoja smrt bi bila? . . . Kaj me briga . . . tam je morje . . .“

Zasmejal se je hripavo; hipoma pa se je zresnil in v njegovem srcu je sezorel črn sklep. In ko se je ozrla Marica vanj, je bil njegov obraz miren, le oči so se čudno svetile in strašna skrivnost je ležala v njih.

Z odločnim korakom je stopal ponosno proti morju in govoril nato nekaj z njenim očetom . . .

Zopet so minevali dnevi počasi in Marica je stala po noči ob oknu in jokala. Od gaja je prihajal klic in jo vabil otožno. Proseče jo je vabil in v njej se je zbuvalo hrepenenje. Vedno se je vpraševala: Kdaj bodem njegova, kdaj bode konec boli in tuge, kdaj konec hrepenenja? Ah, čemu je varovala svojo nedolžnost in jo hranila samo za njega! Da, čemu se je branila prave ljubezni, čemu je hranila nedolžnost! Da jo vzame drug, da se je nasiti drug, ki ga ne mara, ki ga sovraži? Ah, zbuvalo se je hrepenenje po njem, po njegovi ljubezni, zbuvalo se je nepremagljivo poželenje . . .

Nekega dne je stopil oče k njej:

„Ne maraš torej Frana?“

Sklonila je glavo in dejala odločno:

„Ne maram ga!“

„No, pa vzemi onega, meni je vseeno!“

Zdelo se ji je nemogoče . . . Velika hvaležnost jo je obšla do očeta, vse je bilo pozabljeno, bol, sovraštvo, tuga. Sklonila je glavo nad njegovo roko in jo poljubila. A njen oče se je čudno posmejal in ustrašila se je tega smeha: nič dobrega ni prorokoval. A, kaj jo je to brigalo, saj je bil sedaj Ivo njen, saj jo je uslišala Marija . . .

— — — — —

Mornar Ivo je že obupoval. Zakaj ne pride? se je vpraševal, me je morda pozabila? Grozna slutnja se ga je polasčevala, in če ga je pozabila, je končano vse: s skale se vrže v morje, da pade na kamenje, da se mu zdrobi čepinja, da se raztreščijo možgani . . .

Vsak večer je ležal v gaju in čakal. Vsak hip se je dvignil, pristavil roke k ustom in zavpil čez morje: „Hoj, mornar, hoj!“

A glas se je potopil v noči, izginil je v daljavi in ni dal odmeva. Morje je šumelo lahno, veter je pihljal od njega, a ni prinesel s seboj glasu, tako sladkega glasu, ki je vedno vabil, ki je bil vedno nežen.

Cele noči je ležal v gaju in obupoval. Grozna bol se je rodila v njegovem srcu, strašne slutnje so ga vznemirjale. Ah, prišel bode v nedeljo v cerkev in čul bode morda njene oklice raz leco; prišel bode in morda bo njena poroka. Ah, plul bode po morju in zvonovi bodo brneli, morda k njeni poroki, topiči bodo pokali . . . Ležal bode v gaju in čakal nje, a pesem in godba bode zadonela čez morje, pesem vesela in poskočna od njene poroke. Taval bode po morju v viharju, a v njeni beli sobi bode poljuboval Fran njene ustnice in se naslajal ob njeni lepoti . . .

A morda hrepeni ona po njem in med tem, ko je on čaka v gaju, jo tepe njen oče, jo vleče za lase, tepta po tleh in jo kolne . . . Divja bol mu je razjedala srce, da si je grizel ustnice do krvi, da se je valjal kakor blazen po tleh in stokal. — — — — —

Temna noč je bila, ravno tisti večer, ko je postala Marica tako srečna; ravno tisti večer je bilo in Ivo je ležal v gaju.

Tema je ležala nad morjem, a burja ni pihala, veter ni pihljal. Valovi so udarjali ob skalo, da je pokala in ječala. Molče so štrlele vitke ciprese proti nebu . . . Ni se čul šum valov, le kakor zamolklo bobnenje je donelo iz daljave.

Ivo je ležal v travi in sladka groza ga je obhajala. Na um so mu prišle vse zgodbe, ki jih je vedel o gajih, o svarečih in vabečih glasovih, ki prihajajo iz noči in zbujaajo hrepenenje. Ah, da bi

priplul tak glas: zbudilo bi se hrepenenje, a on ne bi se bal tega glasu . . .

Dolgo je ležal v gaju in zdelo se mu je, da čaka zaman. Hotel je že oditi, a vendar se je zravnal še enkrat in zavpil v noč: „Hoj, mornar, hoj!“

Poslušal je . . . nič ni odgovorilo. Stopil je k morju; tema je ležala nad njim kakor hladna odeja . . .

Legel je zopet v travo in se zamislil. Skoraj mesec dni je minilo, odkar sta potovala na Barbano, odkar ni videl Marice. Kaj dela sedaj? Misli li nanj? Saj bi mu lahko odgovorila, saj bi mu lahko dala znamenje, da ga čuje, da misli nanj. Čemu ga toliko muči? Zakaj pusti, da obupuje? Ah, da bi zavpila vsaj čez morje: kako bi bil vesel, kako bi zopet upal! Vedel bi vsaj, da ga spremlja njena misel, in ne bi bil sam s svojo boljo in tugo . . . Ah, da bi zavpila, kako bi bil vesel in srečen!

Dvignil se je vnovič in zavpil v noč: „Hoj, mornar, hoj!“

Ni bilo odmeva! Valovi so šumeli kakor prej in skala je pokala in ječala.

Spominjal se je prvih dni svoje ljubezni; ravno tako je bilo kakor sedaj, a vendar lepše. V gaju je ležal in čakal, kdaj zadoni njen glas. Ni dobil odgovora, a je vendar upalo njegovo srce in gojilo sladko nado. Sedaj pa sta bol in obup v njegovem srcu, obup in dvom o njeni zvestobi. Zakaj mu ne da znamenja, da ga še vedno ljubi, da še vedno upa, da se ni še vdala? Gotovo mora čuti njegove klice, gotovo ve, koliko trpi.

Ivo je dvignil glavo in poslušal. Zazdelo se mu je, da je zapel nekdo v daljavi mehko in otožno, zazdelo se mu je, da je zadonel glas v daljavi, bogve kje, da je zatrepetal in se potopil v noč kakor zvezda, ki zamiglja zadnjič, zadrhti zadnjič in se potopi v nebo . . . Poslušal je, a mirno je bilo, le valovi so šumeli kakor prej in udarjali ob skalo . . .

Ah, gotovo se je vdala! Taval bode on po morju s tugo in obupom v srcu, a ona ga bode pozabila, ne bode ga poznala več, ko ga bode srečala na ulici. A odplul bode na morje ob temni noči bogve kam, daleč, daleč in se ne vrne nikoli več.

„Hoj, mornar, hoj, hoj!“

Ivo je skočil pokonci. Iz daljave, iz noči, bogve odkod je dospel glas, a ni razločeval, čigav je. Nežen je bil ta glas in mehek, od daleč je priplul in vabil.

Zdelo se mu je, da se je zmotil. Stopil je na skalo in poslušal. Tu je zadonelo zopet iz noči, iz daljave:

„Hoj, mornar, hoj!“

Močnejši je bil ta glas in slajši. Iva je obšla sladka groza; glas je vabil ven v temno noč bogve kam in v njegovem srcu se je zbudilo sladko hrepenenje.

Pristavil je roke k ustom in odgovoril.

Iz noči se je čulo zopet močnejše, razločnejše:

„Hoj, hooj!“

Ivo je stal neodločno na skali; hrepenenje se je zbudilo v njegovem srcu in ga vleklo na morje, daleč za glasom, ki je trepetal in umiral v noči, ki se je bližal in oddaljeval.

„Hoj, mornar, hooj, hooj!“

Glas je bil popolnoma razločen. Nežno je priplul čez valove in je vabil. In vendar je Ivo dvomil. Morda je bil glas mornarjev, morda glas ribičev. Bogve čigav je bil! A vendar se je vzpel še enkrat in zavpil:

„Hoj, Marica, hoj!“

Daleč v noči je zopet zadrhtelo:

„Hoj, hoj!“

„Ona je!“ je vzkliknil Ivo. Morda je hotela k njemu, a valovi so jo odvedli daleč od obale. Groza ga je obšla, ko je pomislil, da je ona v nevarnosti, da ga kliče v pomoč. Njegovo hrepenenje in strah sta bila prevelika. Skočil je raz skalo in odveslal v noč. Krepko je veslal, ozrl se včasih in zavpil glasno.

Sedaj blizu, sedaj daleč, bogve kje mu je odgovarjalo: „Hoj, hoj! . . .“

Skoro uro je že veslal; potopila se je v noč obala in okrog njega je bila tema, nikjer zvezde, nikjer luči. Sam je bil z malim čolnom na razburkanem morju. In iz noči je donelo vedno bolj vabljivo in proseče:

„Hoj, Ivo, hoj!“

Zadonel je glas v daljavi, bogve kje, in on je plul za njim, naj bo, kamor hoče, samo da ga doseže, samo da pride do njega. Dvignil se je zopet, in kakor da bi se hotel prepričati, je li Marica na morju, je zavpil vnovič:

„Hoj, Marica, hoj!“

Daleč, daleč, komaj slišno, je odgovorilo nekaj.

Ivo je zastokal. V nevarnosti je, moči so ji pošle in valovi tirajo njen čoln od obale. Dospeti mora do nje; ah, in potem bodeta

plula v gaj in zopet bode govoril ž njo, zopet ji bode poljuboval male vroče ustnice. Ivo se je zamislil. Čoln je drevil dalje, zibal se, dvigal in padal. Hladen vetrič je vel na morju in Ivo se je zamislil globoko. Sanje so ga obšle kakor dolg sen . . .

„Hoj, mornar, hoj!“

Kakor prestrašen je skočil Ivo pokonci. Glas je zadonel prav blizu, a bil je tuj, porogljiv, sovražen, glas tujega, hudobnega človeka. Ozrl se je in v mali daljavi je videl veliko ribiško ladjo, ki je plula proti njemu. Bolj in bolj se je večala, z veliko hitrostjo se je bližala njegovemu čolnu . . . Kri mu je zastala v žilah. Bogve kdo ga je izvabil iz gaja, v noč, na morje? Bogve kje je obala, kje Marica?

„Hoj, hoj!“ je zavpilo sedaj prav blizu njega. Groza ga je obšla. Skočil je k veslom, a še predno je prijel zanje, je završelo nekaj v zraku, palo v čoln in ga vleklo k ladji . . .

Ivo je prijel za vesli in se oprl z vso močjo, a zaman. Čoln je drevil in se bližal ladji. Dvignil se je, hotel je prebiti vrv, ki je vlekla čoln . . . tu udari čoln ob ladjo.

Tri postave so skočile k njemu, šestero rok se je ovilo kakor polip okoli njegovega telesa in ga podrlo na tla. Nekaj se je ovilo okoli nog, rok, obraza . . . skušal se je dvignil, a ni se mogel niti geniti.

„Še eno mrežo, še eno, ono močno!“

Mrzel pot mu je prilezel na čelo. Veliko mrežo so ovili okoli njega.

„Hej, kamen sem! Priveži! Trdo!“

Čutil je, kako ga je nekaj dvignilo in ga gugalo v zraku. In drevili so ž njim daleč, daleč . . .

„Hoj, mornar, hoj!“

Ivo se je stresel po vsem telesu. Od daleč, tam od obale, od gaja je dospel znani sladki glas. Marica je zavpila daleč, blizu gaja, in njen glas je plul hrepeneče, proseče in vabeče čez morje . . . Ah, izvabili so ga na morje s sladkim, vabečim glasom, da se je zbudilo hrepenenje v njegovem srcu. Izvabili so ga v noč, daleč od obale, daleč od gaja, od doma: Bogve kdo ga je izvabil, da se maščuje nad njim . . . Ah, in tam ob gaju ga vabi njegova Marica, da mu pove, da mu je zvesta, da se še ni vdala, da ga še vedno ljubi . . . Ivo je zastokal iz obupa. In iznova se je čulo tiše, a slaje, bolj koprneče:

„Hoj, Ivo, hoj!“

Nekdo se je zagrohotal odurno in zavpil hudobno:

„Hoj, hooj!“

Glas je došel do nje, kajti čulo se je, kako je lahno odmevalo ob gaju. Od tam pa je došlo zopet mehko in nežno:

„Hoj, hoj!“

Ivo je zatulil iz boli in obupa... Ladja se je pomikala počasi dalje. Zazibala se je močno, udarila ob vodo... nekaj je završelo v zraku...

„Marija Barbanska!...“ Obupen klic je bil to, ki je prosil, čeprav je vedel, da je zaman... klic potapljaljočega se, ki se oprime bilke, čeprav ve, da je zaman — grozen klic je bil, zamrl je v noči... in nekaj je završelo v zraku in nato pljusnilo težko v vodo...

Od gaja pa je proseče in vabeče prosilo in vabilo:

„Hoj, mornar, hoj!“

Posoda življenja.

Med vejami sem videl marmor rok,
trpeč obraz pripognjen nad kristalno
posodo sveto — vse sanjavo daljno
in nedosežno kot neba obok.

In videl sem pogled kot noč globok
in čul sem šum kot čez ravan opalno,
in v sinji dalji pesem čudožalno
na strunah je nevidnih plakal lok.

In trpek bil posode je napoj
in marmorne so roke krvavele
in pod posodo sveto vse drhte.

V njo lite solze so demantnobe,le,
v očeh rojene, ki umrl jim soj,
in v srcu, ki mu strt je ves pokoj.

Vojeslav Molè.

Sveti Izidor.

Dolenjska legenda.

1.

Ki zgodbe svetnikov je spisal, ta mož
da zmotil se kdaj je, dokazal nam boš,
ti Izidor, sveti pastirček,
ki ovce si pasel pod Trško goró,
pil vince dolenjsko, nikoli vodó,
kar v hramu imel svoj kvartirček.

Hej, dobro Dolenjcem godilo se je,
zato vse v grehobi topilo se je,
tako da se Bog je razkačil;
in srce milobno zakrknil je brž
in s šibami ostro ošvrknil je brž
ves rod, ki se bil je popačil.

Z grmenjem je zmerjal in z bliskom pretil,
z nalivom je tipal in s strelo je bíl —
v minuti vsa rast je zatrta.
Kot hruške je padala toča z nebes,
in kar je dosegla, pobila je res,
naj vol bo, naj človek, naj trta.

In kakor dogaja to dan se na dan,
nedolžnež še takrat je bil kaznovan,
oh, Izidor sredi gorice:
tam v senci pod trto zeleno je ždel,
prelepo je žvižgal, še lepše je pel
in pasel nedolžne ovčice.

Razbila mu toča je mlado glavo,
In kadar je duša dospela v nebo,
sodnik se je božji vznemiril:
„Krivico sem storil ti, Izidor moj,
zato v zadoščenje bom zdaj nad teboj
plašč milosti svoje razširil.

„Od danes naprej imenuj se svetnik
in slave te čas ti ne bodi mejnik,
od vekov do vekov naj traja!
Tu spredaj postavi se v prve vrste,
v obličje mi strmi in skleni roké,
uživaj vse radosti raja!“ —

In spredaj je stal in odpiral oči
in stvarnika gledal vse dni in noči,
a enkrat je vendar zadremal.
Zasanjal tako, da pod Trško goró
ovčice je pasel in žvižgal lepó
in trtam sok sladki izžemal.

In ko se je zbudil — o čuden slučaj! —
spomin na veseli domači je kraj
kot vetrček sladek vanj dihal:
preganjal ga je kakor grešnika vest,
in Izidor storil na svojo je pest,
z nebes jo je tiho popihal.

2.

Ko v sapici nočni vse trte šušté,
samoten popotnik med brajdami gre,
še mlad, še ponižen fantiček.
Tam blizu, tam daleč skovir zakriči,
tam tiše, tam jače: čričri, čričri!
oglašá veseli se čriček.

Vrh Trške gorice, kjer cerkev molči,
popotnik pobožno brž križ naredi
in klecne, kot šega je zlata.
In duri odklene, zapre za seboj,
pogleda skoz mrzli cerkveni pokoj,
nameri se zadaj za vrata.

Tam v tihem oltarčku Marija stoji
in malega Jezuščka v rokah drži,
ki smeje se vmes in vzigrava.
Srebrnasta vsa in vsa zlata oba,
škrlatasta plašča imata oba,
okrašena s krono je glava.

Poklekne popotnik in reče takó:
„Domovje je moje visoko nebo,
svetnik sem — nedavno še tega:
pastirček ponižen, pobožen, vesel,
ki tebi prej v slavo je žvižgal in pel,
oh, Izidor — spomni se njega!

„Čuj! Toča ubije me sredi goré,
v nebesih Bog dene me v prve vrsté,
a meni o gori se sanja:
o gori, ki vince dolensko rodi,
ki svetcu v nebesih še srce bodri,
kot kes nanj spomin ga preganja.

„Z nebes jo popiham potihoma jaz,
na goro primaham polnočni jo čas
kot senca brez hrupa in trušča.
Pa v hram nikjer najti odprtih ni vrat,
a da vtihotapil bi se kakor tat,
svetniška mi čast ne dopušča.“ —

A ne da bi dalje bil prosil lepó,
ponižno je Izidor sklonil glavó,
zavzdihnil, kot bi se začudil:
Marija, glej! se nasmejala mu je
in z desno roko pokazala mu je,
da bliže bi k njej se potrudil.

Res v tron je pristopil, povetil oči,
in ona, ki nič nemogoče ji ni,
posegla je v plašča kotiček.
Poglej! izpod njega! — aj! tu jo imaš
majoliko pisano — kaj jo poznaš,
ti žejni nebeški svetniček?

Smehlja se, previdno jo jemlje iz rok
in ves zadovoljen je kakor sam Bog
in srečen kot nikdar še tega:
poprime, da vznak mu ne pade, klobuk,
nagiblje majoliko, pije: luk-luk!
po tihem, kot v cerkvi je šega.

3.

Kaj cerkve ključarji vrh Trške gore
zmajujejo, stresajo sive glavé,
s cerkvenimi ključi rožljajo?

„Jaz proti, odločno nasproti sem jaz!“ —
oglašá svečanostno nizek se bas,
tenorji za njim priigrajo:

„Marija, ki v glavnem oltarju sedi,
od one, ki zadaj za vrati stoji,
moči še podobne nič nima!“ —

In zopet oglasi mogočni se bas:

„Zamenjal obe bi — tak storil bi jaz
in vsak, kdor razuma kaj ima!“ —

„A kaj bo napravil svetnik Izidor?“ —
skrb svojo zastavi visok brž tenor,
glas nižji vprašanje rešuje:

„Z Marijo preseli se v glavni oltar;
če bil zadovoljen je zadaj vsekdar,
bo v glavnem oltarju še huje!“ —

Sklenili so modro, storili tako,
pred mrakom Marija in Izidor ž njo
že v glavnem oltarju sta stala.

Na desno Matevž evangelij je bral,
na levo ga Luka je oznanjeval,
na tleh se je kača zvijala.

In kadar polnočna je ura prišla,
spet Izidor stare vse želje zazna,
Marijo prav mehko pogleda;
saj rada resnično bi segla pod plašč,
a Luki, Matevžu prav kot zanalašč
nje roke pogledov so sreda.

In dnevi minijo, zbežijo noči,
a Luka strmi in Matevž še strmi
in svoj evangelij oznanja.

Kdaj čujeta, dremata, vedeti ni,
ko vedno so jima odprte oči
kot zajcu, ki v leščevju sanja.

Prepaden je Izidor. čudno potr,
že drugič približa se bela mu smrt,
a usmili se prej ga Marija:
za roko ga prime, popelje nazaj
za vrata tja v skriti in blaženi kraj,
tam mrak mu iz glave izbija.

S sestró, ki se v glavni oltar ji mudi,
pomeni lepó se, gorkó poslovi,
poseže tja v plašča kotiček.
Poglej! izpod njega! — aj! tu jo imaš
majoliko pisano — kaj jo poznaš,
ti žejni nebeški svetniček?

Smehlja se in naglo jo jemlje iz rok
in ves zadovoljen je kakor sam Bog
in srečen, kot duša ni živa.
Poprime, da vznak mu ne pade, klobuk,
majoliko nagne in pije: luk-luk! —
Do danes še vedno tam biva.

Milan Pugelj.

Jesen.

Prišla v deželo trudna je jesen.
Piš mrzel razmetuje listje velo,
v tujino ptičev plaho spè krdelo,
zavija daljo pajčolan meglén.

Prišel je čas, s turobo prepojen.
Kar je cvetelo, vse je ovenelo,
kar pelo je, je večno izzvenelo,
kar je živelo, našlo smrtni sen.

Samotno dekle plaka pred menoj.
Nazaj pomlad zahteva izgubljeno,
nazaj prelesti svojih skrit opoj.

Njen klic čez noč potuje zapuščeno,
kot z listjem velim ž njim še piš igra,
hladán in tuj brez grudi, brez srcá!

Milan Pugelj.

Slavna in bedna Italija.

Popotni vtiski. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

VII. Preko moderne Italije.

ivilizacija je grozna rastlina; uspeva le, ako se ji korenine kopljejo v krvi in solzah," tako pravi moder laški izrek. Narekovalo ga je stoletno, tisočletno izkustvo.

Prava modernost je civilizacija in naopak. Na omehkuženost radi mislimo, ako govorimo o modernosti; pri tem pa sodimo le po površnem vtisku, po zunanjem nastopu modernosti, bi rekel, največkrat celo po kaki pretiranosti, po izrastkih. Jedro prave modernosti pa je vedno hud boj, boj z nasprotujočimi prirodnimi in človeškimi silami, hud boj v obliki dela, telesnega dela, duševnega dela, a v prvi vrsti z duševnostjo prošinjenega telesnega in naopak — meja je zelo gibljiva — s telesnostjo združenega duševnega dela. Zmisel za tako vsestransko delo daje kaki pokrajini ali celi dobi znak civilizacije in zbuja pri vsakem udeležniku tega dela zavest, da je v resnici „moderen“; kdor pa uživa pasivno le sadove te modernosti ali se nemara le lepotiči ž njimi, edino kot dedič in ne kot sotrudnik, to je le puhel modernež, parasit na bujnem drevesu civilizacije.

Vsaka civilizacija pa ima svoja središča in gorišča, odkoder razpošilja svoje žarke, neteč iskric in vnemajoč požar. Tla v takih središčih so res, kakor pravi omenjeni rek, napojena s krvjo in solzami; kajti šel je neposredno preko njih tok zgodovine! V zatišjih, kamor ne pljuskajo valovi burnega, vedno naprej stremečega toka svetovnega razvoja, ondí so tla za mirne idile v familijarni obliki očetov in praočetov, ondí je morda „sreča doma“, toda civilizacija bi ostala ondí ista in modernost bi postala sploh sumljiv pojem, ker bi bila vedno neizpremenjena; a modernost je sama ob sebi v bistvenem nasprotju z nečim preteklim. — Mogoče pa je tudi, da si izbere civilizacija popolnoma novo pot, nego jo je hodila stoletja. Svetovni položaj se izpremeni, važna civilizatorska središča utegne biti postavljena popolnoma vstran in postanejo idilna zatišja, živeč le še o preteklosti in jo morda celo nalašč naglašujoč;

nazunaj — kot kostum — se da stari blesk morda vzdržati še desetletja, a notranja praznота se trajno ne da prikrivati. — Celo preprost geografski, geološki pojav more povzročiti velik kulturni preobrat za cele pokrajine, da beži iz svojega stoletnega domovja, ako se tok civilizacije — modernosti ne obrne vsaj umetnim potem zopet k njim. —

Tujca, ki hoče videti kaj nenavadnega, bodo želje gnale seveda vedno tja, kjer ne stopa preveč v ospredje moderna civilizacija; ostanki iz starih dob in čim večja nekulturnost, „nepokvarjena“ pristnost, vse to ga mika. — Kam se obračajo potniki v Italiji? Iz odgovora na to vprašanje bomo tudi spoznali, kje — ni moderna Italija. Čim bolj proti jugu morajo raztegniti svojo pot, tem bolj, tako se jim zdi, so spoznali italijanske znamenitosti; vsaj do Rima potuje vsakteri. In vendar Rim kljub — izbornu urejeni električni cestni železnici, kljub modernim stavbam na Kapitoliju itd. še daleko ni med središči za visoko dvignjeno italijansko civilizacijo; takisto ne Napolj, še manj Sicilija, niti Florencija ne, ker je sedanja florentinska prosveta pravzaprav le vedno obnavljana, tradicionalna stara prosveta. — Benetke celo niso civilizatorno središče. Kaj so Benetke? Nekaka trajna razstava predmetov stare benečanske slave, velik muzej so — drugega skoraj nič. Isto velja nemalo o nekdanji provinciji Veneciji: slavna preteklost, brez prave zveze z moderno sedanostjo, iz strateških ozirih dežela nalašč nekoliko zanemarjena. Starinar si nabavi precejšnjo biro, mnogo tudi narodopisec, ker je zaradi kulturne stagnacije ohranjenega še mnogo izvirnega gradiva.

Ves drug svet pa se odpre, ko se obrnemo onkraj Adiže in Verone proti zapadu v Lombardijo. Zato ni brezvzročen slučaj, da stoji prav na tem mestu Verona s sosednjimi nekdanjimi trdnjavami in da je baš tu slavno bojišče Custoza. Ako se peljemo iz Verone po stranski progi proti jugozapadu v Villafranko in odtod z vozom v pol ure v Custozzo, se zavedamo vsak trenotek, da puhti iz teh krvavih tal civilizacija. V Villafranki nam postrežejo z dobro pijačo prav tako po domače vljudno kakor pri nas v kakem malem provincijalnem mestu ali trgu; cesta v Custozzo, lepa in gladka, pelje med zelenim poljem in med drevjem potnika prav tako ven „na deželo“ kakor pri nas, naš voznik je čeden, naiven dečko brez vse italijanske vsiljivosti. Naposled Custoza sama! V bistvu zlošno se dvigajoč poloblast grič, porastel z vinsko trto in vmes s travo, oživiljen z nekaterimi seljaškimi, idilno postavljenimi poslopji.

Dvakrat, leta 1848. in 1866., so Avstrijci tu dosegli krvavo zmago nad Lahi, ob naskokih na ta grič je izkrvavelo na tisoče mladeničev; njih kosti, skrbno pobrane iz zbrane, pa zdaj mirno počivajo, zložene v velikansko skladišče, v kostišču na vrhu griča, zgrajenem pod skupnim spomenikom obema sovražnikoma, visokim obeliskom s kapelico in galerijo. Razni napisi izpričujejo, da se v smrti pobratijo sovražniki... Civilizacija! Složno so shranjeni tu izkopani predmeti: zmlinčene svinčenke iz laških pušek in lepo okovane pipice — čedre naših slovenskih fantov. V preprosti gostilni pod vrhom pa nam vljudno postrežejo z domačim vinom in nas nagovarjajo nevsiljivo prijazno. — Obstopili so me gostilničarjevi otroci in so v primerni razdalji s svojimi velikimi očmi motrili mojo nenavadno jim obleko; beračit ni prišel nobeden. Ko sem, vsled tega prijetno iznenaden, vsakemu ponudil novčič, jim je mati branila ga sprejeti. Stal sem ob meji moderne Italije! Njena nadaljnja smer pa je kazala proti Gardskemu jezeru, proti zapadu...

Drugo njeno izhodišče pa je onkraj Apeninov, začenši od starega mesta Pisa. Najsolidnejše mesto v Italiji! Kolodvor je jako velik in prometa je bilo v njem sila mnogo, ko sem se, nekako ob deseti uri zvečer, semkaj pripeljal iz Rima. Vse občinstvo pa se je s čudovito mirnostjo in z neobično rednostjo razšlo na svoja domovja, in ko sem, odloživši svojo prtljago v snažnem hotelu na Lungarno Regio, stopil v tej ulici, ki služi obenem za korso, na svež zrak ob tu široki in globoki reki, sem bil presenečen, da sem videl le redke šetalce, dočim v drugih mestih v tem času vse vre na korso. Tu dve deklici, razoglavi, v šepetajočem pomenku, naravnost brez koketovanja, tam priletnejše dame v resnem razgovoru, ondi kak mož, zroč doli v temno Arnovo strugo, vsega skupaj morda pol stotine ljudi, nič paradnih voz — kakor bi ne bil v Italiji! In Pisa ima vendar okroglo 30.000 prebivalcev! Ceste so široke, jako dobro tlakane, so posnažene in obdane z vrtovi; prebivalci se ne prerivajo in ne kričijo, tudi kupčevalci ne hvalijo in ne oznanjajo svojega blaga z obligatnim vpitjem, dostojanstveni so in ne sitni. Diskretno se vedejo proti tujcu in mu postrežejo dobro in poceni. Prav lep je pogled na reko Arno, n. pr. s starega osrednjega mostu (Ponte di Mezzo), lep na obojno nabrežje in na stare palače in na ljubko, belo gotsko cerkev „S. Maria della Spina“ na levem bregu, nasproti dokaj preprosti „kraljevi palači“; ime („spina“ = trn) je dobila cerkev od dela trnjeve krone Kristusove, ki je bila tu shranjena.

Pisa — nagnjen zvonik, to dvoje je nezazločljivo! Vse drugo je brezpomembna malenkost nasproti tej znamenitosti prve vrste. Iz slik pozna vsak otrok ta čudni okrogli stolp, obdan s šesterimi galerijami in na vrhu se topo končuje s hodiščem. Prostor (Piazza del Duomo), kjer stoji zvonik sam zase ter za njim stolna cerkev, okrogli baptisterij in z umetniško krasoto stavljen grobišče „campo santo“, spada med najlepše v Italiji. Stal sem na njem zjutraj zgodaj, ko še meščani niti vstajali niso in je solnce razsipalo svoje žarke še vodoravno, a vendar v širokih plasteh okrog teh krasnih poslopij, ležečih izven banalnih mestnih hiš, skoraj na planem. Beli marmor, ki sta iz njega celotno stavljeni stolna cerkev in baptisterij, se je bleščal v čistem vzduhu južnega neba, na obširnem prostoru, poraslem z mehko travo — v juliju redka prikazen osušene Italije — pa se je blesketala jutranja rosa; blizu ni bilo žive duše! Prešinilo me je, navajenega ob vseh znamenitostih italijanskih glasnega vpitja, umazane zaprašnosti in vsiljivosti ljudstva! S stolpa, ki je sicer le 55 m visok, se vendar pregleda vsa okolica in se vidi tudi Ligursko morje, oddaljeno deset kilometrov. Ne ve se natančno, so li stolp nalašč stavili nagnjeno (proti severu), ali so se med stavljenjem (1174—1350) udrli temelji, tako da je bilo vrhnji del treba graditi poševno; nagnjen pa je res tako, da na prvi pogled kar pričakujemo, kako bo omahnil. — Mnogo manj, dasi tudi nekoliko, je nagnjen dokaj višji stolp (102 m) stolne cerkve v Modeni. Tudi ta stolp je star (stavljen v XIII. stol.); iz novejšje dobe pa je takisto nagnjeni stolp župne cerkve v malem levantskem mestu Rapallo (blizu Genove). — Stolna cerkev je prelepa, posebno dober vtisk dela tudi na razvajenega gledalca zato, ker njen dragoceni material in njena umetniška dovršenost ne kažeta nikjer zanemarjenosti, ki jo sicer moremo tolikokrat opazovati v Italiji. Prekrasno je površje s štirimi na stebrih oprtimi galerijami; notranjščina je polna dovršenih umotvorov kiparstva in slikarstva. Vse ostrešje nosi 68 pristnih antičnih stebrov, ki so jih bili meščani v slavno pretekli dobi znesli domov s svojih vojska in podjetij. Lastnih spomenikov iz starega veka namreč Pisa nima skoraj nič. Kar jih je bilo, vsi so se utopili v srednjeveški mogočnosti tega tedaj trgovskega mesta (v XII. in XIII. stol.), dokler ni podleglo močnejši kruti Genovi (l. 1284.). — Ko je bila Genova na vrhuncu slave, se je utemeljilo grobišče „campo santo“; započelo se je s tem, da je l. 1203. nadškof Ubaldo de Lanfranchi na 53 ladjah dal pripeljati prsti iz Jeruzalema. Veliko širikotno, parku podobno dvorišče obdajejo mogočna poslopja s

širnimi dvoranami, opremljenimi z vso umetnostjo; tlak tvorijo nagrobni kameni.

Do svojega zgodovinskega pomena se Piša po porazu nasproti Genovi ni dvignila več; meščani so se krvavo prepirali med seboj in so gledali le na osebno svojo korist; tako je bilo mogoče, da je v začetku XIV. stol. Florencija Piso za lepe denarce kratko in malo — kupila. Tudi v umetniškem oziru je Piša, ki je z omenjenimi stavbami prvačila v deželah pod Apenini, hitro zaostala za Florencijo. Postala je navadno provincijalno mesto. — V sedanjem času pa se tu pričenja moderna Italija, pričenja zato, ker je Piša, opustivši staro tradicijo trgovinskega mesta, uporabila v svojo korist najsilnejšo moč moderne kulture: industrijo.

Moderno Italijo zasledujemo potem proti zapadu, ob divni Levanti (Riviera di Levante), do prihodnjega močnega mejnika, do Genove; ves nadaljnji zapad in sosednji sever pa sta v celoti „moderna“, ves Piemont in vzporedno onostranska Galija (Lombardija), s središčema Turinom in Milanom. Proga, v kateri nas pelje smer te modernosti, ima obliko konjske podkve: Verona — Milan — Genova — Piša. Prebivalci teh pokrajin imajo pravi zmisel za napredek in civilizacijo. Izza pamtiveka so se tod bojevali narodi, vse polno bojišč je tod nastalo, pobilo se je vsakokrat na tisoče bojnikov, a ljudstvo se ni vdalo! Če ni bil uspeh mogoč na enem polju, poskušalo se je na drugem. Ondotno ljudstvo je podjetno in silno delavno. Odtod je prešinita Italijo ideja edinstva in tod so se vršili glavni boji zanjo; odtod jemljejo še zdaj za celo Italijo najrajši uradnike in sploh uslužbence, ki naj zastopajo red in zanesljivost uprave. Vsa čast takim možem, ki so žrtva svoje vrline na kakem zapuščenem mestu doli na jugu! Čutijo se tam, kakor bi bili tujci, in zaupno se oklenejo koga izmed nas, ki ga pot pripelje do njih. Naletel sem na takega moža v Siciliji — koprnol je po svoji „domovini“, a vztrajal vrlo na svoji postojanki.

Iz Pise naprej proti Genovi ob Rivieri (di Levante) in od Genove dalje (Riviera di Ponente) pa stopimo na višek modernega napredka. Omenili smo že prej, da tipičnega italijanstva tu sploh ni; ker se sem stekajo vse narodnosti naše zemlje, in sicer obično za trajnejše bivanje, postane tu civilizacija čisto povprečna in se poslužuje vseh modernih sredstev. Ta železniška proga! Kako drzno je izpeljana, cele ure ne korak po planem svetu, ampak po neprestanih predorih, mostovih, viaduktih, včasih tik ob morju, potem zopet neposredno nad njim ob strmo vsekani stezi, tako da si res vselej oddahnemo,

kadar dospemo do kake postaje. Na postajah pa dobimo vtisk kakor na onih naših, kjer izstopajo kronane glave. Bleščeča eleganca prav tako na uniformi železniškega uradnika kakor na vsaki kolodvorski pripravi. Bože mili, če se zmislim univerzalne umazanosti na italijanskih malih postajah, že kar južno od Apeninov, tudi v Toskani, da o drugih ne govorim! Seveda: odkod naj pride na Riviero umazanost? Breg je kamenit, ravnega sveta je do gore le tuintam kak streljaj, morje pljuska po snežnobelem pesku, vode je sploh povsod dovolj in blagostanja tudi! Na to blaženo Riviero hodijo prezimovat bogataši vseh narodov, v poletju pa se prihajajo kopat premožni Italijani. Zato si kar slede letovišča-kopališča, eno lepše od drugega: Levanto, Sestri (Levante), Chiavari, Rapallo, Portofino, Sta. Margherita, Recco, Nervi in odtod kar nepretrgano do Genove vila za vilo; onostran Genove, začeniši s Sestri (Ponente), se vrste še slavnnejši kraji, kakor San Remo, dokler ne prehajajo v svetovnoznana francoska utočišča milijonarjev in vladarjev.

Da pa ne služi vsa Riviera le zabavi in zdravljenju, nas pouči pogled na mogočno Spezio, prvo italijansko bojno luko. Ko nas hlaпон po dolgem tunelu pripelje na plano, nam ostrme oči ob pogledu na to veliko, izborno luko in spoštovanje se nam zbudi napram italijanski mornarnici, ko opazujemo tu mnogobrojne kolosalne bojne ladje in vlikanske tovarne, ki se vrste druga ob drugi, namenjene le v svrhe mornarice. Tistih par ladij in razdrapanih ladjedelnih tovarov v Benetkah je le senca silne delavnosti in očitnega uspeha v stari, že davno pred Kr. r. pomembni lukii v Speziji (Lunae portus). S strmega polotoka, ki tvori južno mejo luke, uživamo obsežen razgled po vzhodni Rivieri, najlepšega z otočica Palmaria. Nedosežno impozanten je pogled na strme, blesteče stene Apuarskega gorovja, visokega blizu 2000 metrov in — z morja! — preglednega v vsej svoji višini! Tam spodaj leži Carrara in tja smo strmeli, vozeč se proti Speziji, s postaje Avenza, kjer oko ne vidi drugega nego marmor in zopet marmor! — V industrijskem oziru je na zapadni Rivieri Savona isto, kar je na vzhodni Spezia.

Genova, s priimkom „la Superba“, je prva italijanska luka, obenem važna trdnjava: v kolobarju obdaja mesto na ugodno ležečih gričih deset močnih fortov. Prebivalstvo — 160.000 duš — pa se jedva zaveda, da je mesto trdnjava. Velikanski pomorski promet osredotočuje vse zánimanje kakor v Hamburgu. Okroglo 13.000 ladij prihaja in odhaja vsako leto mimo genovskega svetilnika. Ta

silni promet in prevelika obsežnost in zato premala zavarovanost luke, to je bilo pač tudi vzrok, da se je opustila bojna luka v Genovi in se prestavila v Spezio.

Genova je bila vedno pomembno in vse svoje okrožje vladajoče mesto, v sredstvih kaj malo izbirčno, z brezobzirno doslednostjo delujoč le v lastno, in sicer v prvi vrsti gmotno korist. Oblast in trgovstvo! V kruhoborskem boju so Genovezi uničili vpliv Pise, niso pa bili kos Benetkam; križarske vojske so mestu donesle velikanskih gmotnih koristi. Hujši kot zunanji boji pa so bili v tej severni Kartagini notranji. Kruto pobijanje med imenitnimi rodbinami se je vršilo skozi stoletja, najhujše v dobi razpora med Ghibellini in Guelfi. Schiller je v svoji „Fieskovi zaroti“ dobro očrtal vladohlepno početje tistih plemenitšev trgovcev, na eni strani rodbine Dorijske (Ghibellini), na drugi rodbine Fieskove (Guelfov); Andrej Doria je napravil mir in red, Fieskova zarota (1547. leta) ni nič škodovala. Potem so se stoletje za stoletjem pulile za to mesto razne zunanje države; trgovinska pomembnost mesta pa ni minila. V kakih ozirih je bila Genua tudi svetovnega pomena, se kaže iz dejstva, da je v tem mestu v neznatni ulici (Via Dritto di Ponticello) rodbinska hiša Krištofa Kolumba.

Tujci prihajajo v Genovo le zaradi krajinskih lepot ali da se vkrcajo. Amfiteatralno se dvigajoče mesto se reprezentuje res impozantno, odkoderkoli ga ogledujemo, najlepše seveda z morja. Nobeden posetnik pa naj tudi ne zamudi, z železnico vzpenjačo (funiculari) se peljati nad mesto in uživati razgled z vrha doli na vrvenje in na široko luko. — Zanimivo pa je seveda tudi šetati se (včasih med palmami), po živahnih ulicah, ako so ravne, ali pa lesti kvišku po kateri, ki je napeta, da bi skoraj lahko hodil po vseh štirih. Beračenja in podobne italijanske opreme ni tu prav nič. — Javnih umetniških zbirk v Genovi ne bomo iskali. Občudujemo pa palače starih mogotcev; uvrščene so skoraj vse v glavni prometni progi: Via Garibaldi, Via Cairoli in Via Balbi; nekatere imajo tudi dragocene umetniške zbirke, vsekakor pa so kot stavbe zanimive. Ogledati si je treba „rdečo“ in „belo“ palačo: Palazzo Rosso in Palazzo Bianco, obe s krasnimi zbirkami, zlasti slik, pa tudi drugih znamenitosti in redkosti, največ iz slavne preteklosti Genove. Posebno važne so nekatere slike van Dyckove; zastopani so pa tudi Tizian, Murillo, Rubens, Dürer, Jan Steen in drugi. Lepa galerija je tudi v palači Durazzo Pallavicini (zlasti van Dyck in Rubens!) in javno nepristopna v palači Balbi-Sonarega. — Obsežno palačo „Doria“, na za-

padni strani kolodvora, itak vidi vsak tujec, da le zapusti kolo-dvorsko poslopje.

Onostran gora, v Piemontu in v zapadnem delu Lombardije, od treh strani ob vznožju Alp, tod je bogata Italija, vesela, ponosna in zavedna. Stara zgodovinska tla so tudi ta; videla so mnogo vojska: od Hanibala in njegovih slonov pa do Napoleona (Marengo pri Alessandriji, leta 1800.) in do našega Radeckega (Novara, l. 1849.), dobrih 2000 let neprestanega razvoja in nikakršnega propada. Življenje v dolini, a bližina nebotičnih gora učinkuje vsekakor bodrilno na delavnost in na podjetnost. Ako tla ne nudijo sama ob sebi toliko, kolikor potrebuje ljudstvo, jih prisilijo z moderno kulturo: tod je silno razvito svilarstvo in donaša prebivalstvu, ki bi sicer skromno živelo ob običnih poljskih pridelkih, milijone. Le pri takem solidnem narodu, kakršen živi tu, je moglo nastati mesto, kakor je Turin. Kdo bi si mislil, da je to veliko mesto, ki šteje nad 330.000 prebivalcev, zidano v samih pravilnih štirikotnikih, z neizrečeno dol-gimi, čisto ravnimi ulicami, kakor jih najdemo v najnovejših delih Berlina, pa le teh, in kakor jih je največ, če smo prav poučeni, v Ameriki! Ni čuda, da je baš iz tega tako edinstveno urejenega mesta vznikla v Italiji ideja zedinjenja, da je tu bilo središče za vse dotične težnje in da je od l. 1859—1865 Turin bil prestolnica Italije!

Turin je postal nekako organizatorna prestolnica Italije; glede realne moči pa je ne le v zapadni moderni Italiji, ampak v Italiji sploh priznana prestolnica Milan s svojim bogastvom, z navečjimi bankami in z najobsežnejšo industrijo. Milan je pa tudi bolj „ita-lijansko“ mesto nego pravilno organizovani Turin; saj je Milan tudi glede umetnosti in gojenja vede enakovreden tekmeec Florencije, Napolja. Zanimiv pa je zlasti, ker je povsem moderen, srednje-evropski (krstil bi ga „italijanski Dunaj“), a vendar ni s svojo mo-dernostjo izbrisal sledov preteklosti, in jih tudi ni puščal v razvalinah. Plemenitaške rodbine Visconti, potem Sforza in — ni se nam treba sramovati — naposled Avstrijci so vsi skrbeli za vsestranski procvit mesta. Ondotno ljudstvo pa je dovzetno za napredek.

(Dalje prihodnjič.)

Med gorami.

Spisal Milan Pugelj.

I.

arjeta je mislila na ženina.

Sedela je na zeleno pregrnjenem sedalu rdeče pobarvanega kmetskega vozička, držala v rokah ohlapno viseče vajeti in ž njimi vred bič, ki se je dotikal s spodnjim koncem tal in ji z zgornjim molel preko rame. V mestu se je mudila po opravkih. Zdaj, ko nima že davno več matere in ko je umrl tudi njen brat — edini sin žganjarja izpod hriba —, zdaj mora delati sama za brata in očeta. Sama mora voziti v daljnje mesto starim naročnikom žganje, sama tam kupovati usnje za obutev in blago za obleko. Oče je star in pravi, da ni za vožnjo. Stare kosti niso, da bi se pretresale po surovo nasutih in nerodnih hribovskih potih in na trdih kmetskih vozičkih. In tudi ne ljubi se mu več. Starec je, pa ga ne zanimajo gosposki ljudje, ki se kažejo po mestu, ne visoke hiše s tistimi prostranimi okni kakor durmi, ne njih vogali z rdečimi, zelenimi, šarasto pobarvanimi lepaki, ki oznanjajo z uro daleč vidnimi črkami same veselice in zabave. Ali močan je še in doma dela kakor poprej, ko je bil mlajši. Spomladi seje in orje po tistih njivah in travnikih, ki leže spodaj pod domačijo, kadar pride jesen, kuha žganje in ga prodaja na drobno in na debelo. In tisti Lukež, ki je pri hiši tako dolgo kakor oče in ki je že starec, mu pomaga. Pridno dela, kakor bi delal na svojem in zase.

Počasi je prestopaval spredaj konj, zadnje kolo na levi je enakomerno poškrpavalo, zdajpazdaj je voziček sunkoma odskočil vsled kamenja, ki je zašlo pod kolesa.

Pot se je vzpenjala v klanec. Ves svet na desno in levo se je na tistem kraju dvigal v lahnem loku više in više, ne daleč od tam so stale na obeh straneh tu više in tam niže gore, cesta se je zavijala v ridastih črtah po nekakšni plitvi kotanji, se vzdigovala ponekod iz nje in padala drugod zopet vanjo. In gozd se je širil daleč tam naokrog. Kar so nesle oči, sami lesovi, še gosti, še vsi divji, še poraščeni s smrekami skoro do neba, z ogromnimi bukvami

kakor lipe, ki stoje še redkokje na vasi ali pred cerkvami kakor pomniki romantične davnine.

Marjeta je strmela v noč in mislila na ženina. Zavrtina je imela rada, širom znanega divjega lovca, ki je stanoval pri materi starki v gorski bajti. Dolgo je že znanje, komaj še živi spomin na njegov početek. Na davno kresno noč, ko je bil Zavrtin še pastir, ko je kuril visoki kresni ogenj, skakal preko njega, metal s hriba v dolino goreče plošče, ki so letele skozi mrakove in nad gozdnimi vrhovi kakor zlate in repate zvezde. Na tisto samotno nočno pot, ko nista sama znala, zakaj si stiskata roke, zakaj se tiščita drug drugega, ko nista vedela, čemu silijo ustne k ustnam. Doživela sta vse po vrsti: spoznanje, ovire, srečo, nesrečo, sovraštvo in zavist — zdaj pa se je vse nekako uteklo, vse uravnalo, vse pomirilo kakor gorsko jezero, ki ga razburkajo viharji, ki ga skalé hudourniki in nalivi, pa se izčisti, ublaži, kadar pridejo njegovi časi. Zdaj ni več dolgo do predpusta, in ko bo napočil, takrat bo obhajala Marjeta poroko. Zavrtin se priženi na njen dom, novo življenje nastane, mnogo veselejše od prejšnjega. Lahko in z resničnim veseljem čaka tiste lepe ure za popolno združitev. Prej se ga je včasi bala, bežala je skoro pred njim zlasti takrat, ko je bil pijan. Ko je pel za mizo s svojim nizkim in bobnečim glasom, ko je zasmehoval druge s svojimi belimi in svetlimi zobmi, s svojim prezirljivim smehom, ko se je oziral po njej s svojimi iskječimi kraguljskimi očmi. Zdaj ga pozna do dna, vse njegove dobre in slabe lastnosti so ji znane, zdaj se ga ne boji več in ne beži pred njim. Tudi kadar je pijan, gre k njemu in ga pogovarja.

Od severa je potegnila tako nenadoma močna in hladna sapa, da se je Marjeta skoro prestrašila. Listje, ki je odpadalo od drevja, je zašumelo v njenem objemu s suhim jesenskim šumom, trgalo se šopoma od vej in se motalo v širokih krogih proti vlažni in mahoviti zemlji. Tam daleč nekje so zakričale sove, kakor bi se hipoma vznemirile in kričé oddaljevale nekakšnim nevarnim in nesrečnim krajem.

Marjeta se je domislila, da je mogoče nocoj kje blizu Zavrtin. Nekje v bližini sloni morda tik debela, puško drži v roki, s svojimi ostrimi očmi prodira temo kakor z žarki. Divjačine čaka, srne morda, mogoče lisice, ki pride mimo oprezna in pretkana in pade pod njegovo puško. Nemara misli nanjo, nemara na sovražnika, na mladega gozdarja, ki je postavljen v ta kraj zato, da odpravi divje lovce. Po noči jih išče po gozdih okrog, z nabito puško hodi za

njimi in govori se, da bi streljal na vsakega, ki bi ga zasačil, kakor na divjačino, kakor na zver, ki je škodljiva in opasna.

Skoro strah jo je bilo. Srečata se lahko ž njim, z Zavrtinom. Sredi goščave, opolnoči, v samoti. Kratek boj za življenje — in konec. Nekdo izmed obeh ostane na mestu mrtve.

Konj se je ustavil, kakor bi bil opešal popolnoma. Ozrl se je nazaj, globoko v stran je sklonil glavo, kakor bi hotel nekam poseči. In oglasil se je s hropečim hrkanjem.

Marjeta je vstala, skočila z voza in stopila do njega. In tudi takrat je sklonil glavo globoko v stran proti grapi podobnemu jarku, ki je ležal na tistem kraju tik ceste. Tudi sama je pogledala v tisto stran, in ko se je razgledala v temi, ki je bila v okrilju drevja in grmovja še gostejša, se ji je zazdelo, da sloni nekaj črnega na grmovju, da visi preko njega nekakšno truplo, ki se ne gane. Stopila je bliže, zazrla moško telo, dvignila ga siloma iznad grmovja in ga posadila tik sebe na mahovita gozdna tla. Obraz je bil blede, še čisto mlad, oči zaprte, glava je omahnila naprej, roke so visele ohlapno ob telesu kakor mrtve, rama, ki je zanjo držala, je bila mokra od krvi.

Marjeta ni poznala ranjenca. Poslušala je pozorno njegovo dihanje, ki se je vršilo nenavadno počasi in naporno, položila ga je vznok, vzela z voza sfeklenico z žganjem in mu jo nastavila na usta. Dvakrat, trikrat je požrl, trepalnice je dvignil trudno in široko in zastokal je s šibkim in tihim glasom.

„Kaj?“ — se je oglasil zmeden, kakor v sanjah — „kaj, kje, kdo?“ —

„Konj se je ustavil, konj te je našel“ — je odgovorila Marjeta. „Kdo si in odkod si in kaj se ti je pripetilo? Voz imam, kam te naj peljem?“ —

Jesenska sapa je bežala nad njima skozi vejevje in šumela z velim listjem, ki je padalo od vej in se lovilo po tleh med debli in grmičevjem. Nebo, ki je bilo prej oblačno, se je pokazalo mestoma v svoji temnomodri obleki in kakor bi pogledalo skozi okno. Ponekod se je zasvetilo troje, četvero zvezd, tam, kjer je bil prešedeček med oblaki največji, se je izmotala izza zlatordeče obzarjenega roba luna in razlila po zemlji svojo medlo svetlobo.

Marjeta je sedela tik ranjenca na tleh in ga oprijemala nad pasom z desnico tako, da je slonel na njeni rami.

„Pripoveduj!“ — ga je dramila in silila vanj. „Pripeljem se po noči mimo in te najdem nezavestnega in krvavečega iz leve

rame. Ali te je napadel ropar, ali nasprotnik, ali si divji lovec in te je obstrelil logar ali orožnik?" —

„Kdo si ti?" — je vprašal ranjenec in se izkušal sam vzdržati pokoncu. „Kdo si? Kaj iščeš tod?" —

„Žganjarjeva" — je odgovorila — „žganjarjeva Marjeta izpod hriba!" —

„Ne poznam" — je rekel — „nisem še čul. — Jaz sem logar. Po noči moram okrog po šumah, nadzorovati jih moram, braniti divjačino pred divjimi lovci." —

Prenehal je, oddahnil si, pričel iznova:

„Pa grem tako to noč svojo pot, naravnost po cesti grem in slišim v bližini strel. Namerim se v tisto stran in vidim divjega lovca. Močan je bil, visok kakor gora, pobiral je ustreljeno divjačino. Kdo si, vprašam, kaj delaš? Nič odgovora. Če si pošten, pravim, govori in pojdi zbogom, če si hudodelec, se me ogni, kakor se te bom jaz ognil. Divjačino pa pusti, ker nimaš do nje pravice. Pa je bil hujši od hudodelca: za deblo se je skril in ustrelil." —

„V ramo te je" — je dejala Marjeta. — „V levo ramo; kri ti teče." —

„In boli me" — je dostavil tiše. „Kakor bi mi bil nasul žerjavice vanjo!" —

Marjeta se je domislila Zavrtina. On je močan, on je visok kakor gora. Tudi sovraži logarja, in kogar sovraži, s tistim se ne šali.

„Visok, praviš, da je bil?" — je vprašala. „In močan — praviš?" —

Logar se je oprostil njene opore, preslišal njene besede in se izkušal dvigniti od tal.

„Na voz me vzemi" je prosil. „Vstati mi pomagaj in na voz me vzemi! To stran vasi stanujem, tam, kjer seče cesarska cesta deželno, na desni od Jelševe vasi. Pelji me do doma in hvaležen ti bom!" —

Marjeta mu je pomagala, ko je vstajal, tudi na voz ga je spravila, sedla sama tik njega in pognala konja. Slonel je na desni rami in tako, da je gledal v Marjetino lice, ki je bilo videti v mesečini čudno vabljivo, sočno in mlado, kakor napravljeno iz rahlo-rdečega cvetja.

„Čigava si?" — je vprašal drugič. „Kako ti je ime?" —

„Žganjarjeva izpod hriba" — je odgovorila — „in Marjeta mi je ime."

„Čutim, da si zala, ker popušča bolečina, kadar te gledam. Tak obraz imaš kakor Marija. In dobra si. Samaritanka. Najdeš me tujca ob potu, pa se zavzameš zame in me pelješ domov. Kako naj ti bom hvaležen?“ —

„Divje lovce pusti!“ — je izpregovorila, kakor bi ji nenadoma šinilo v glavo.

„Zakaj?“ — je vprašal in se popravljal na sedežu.

„Fanta imam“ — je rekla — „fanta, ki je divji lovec. Pa bi ga ti srečal po noči v šumi in bi ga ustrelil.“ —

„Ne bom ga!“ — je dejal. „Gotovo ne. Ker je tvoj. Ali je lep?“ —

Marjeta si je domislila, da je močan, da je visok kakor gora in skomizgnila z ramama.

„K nam pridi enkrat“ — ga je povabila. „Kadar se pozdraviš in te bo nesla pot mimo žganjarne pod hribom, stopi v hišo in ti ga pokažem. Marsikdaj je pri nas, ker me ima rad.“ —

Zavila sta po deželni cesti med grapami na desno in drdrala proti cesarski cesti, ki se je svetila tam daleč v luninih žarkih, in proti hiši, ki se je belila na križpotju.

Jesenska sapa je šumela še vedno po drevesnih vrhovih, trgala velo in rahlo listje, se igrala ž njim in ga raznašala na vse vetrove. Redkokdaj je priplaval odkod cvileč glas nočne živali, skovikanje skovirja, ki je sedel bogve kje sredi goščave in se oziral z drznimi mačjimi očmi za plenom.

Ranjeni logar je slonel še vedno na desni strani preko zeleno pregrnjenega sedala, držal bolečo levico rahlo ob životu in gledal v čudolepo Marjetino lice.

„Žrl bi te“ — je rekel — „in bi pozabil, da tiči strel v moji rami: tako si lepa. Bliže k meni se skloni, poljubi me in ozdravel bom, kakor bi se zgodil čudež!“

„Ne smem“ — je odgovorila. „Ti bi šel v gostilno in pravil drugim o meni. Da sem te poljubila, bi jim rekel! Taki ste moški!“ —

„In kaj?“ — je vprašal in iztegnil desnico do njenih rok, ki so oprijemale bič in vajeti.

„On bi izvedel, vidiš!“ — je razložila. „Ne! Ni misliti! Ni mogoče! Ne smem!“ — Odločno je odmajala z glavo in pogledala nekako razmotrivajoče v njegov obraz.

„Tudi je on lepši nego ti. Tvoj obraz je nežen, bel, brez brk — tak kakor ženski. Njegov pa je zagorel, resen, trd in brkat. Oči ima on kakor kragulj!“ —

Pripeljala sta se do križpotja, in Marjeta je ustavila. Skočila je z voza, trkala na okno hiše, ki je stala ob cesti, pomagala ranjencu doli in ga peljala do klopi tik vežnih duri.

Znotraj v hiši se je nekdo oglasil; najprej ženski glas, za njim moški, nekakšna poltiha govorica, nekdo je stopil k oknu in ga počasi, skoro oprezno odprl.

„Jaz sem tukaj, gospodar, Miha Kljukur!“ — se je čulo. „Kdo trka v polnočnem času?“ —

„Jaz“ — se je odzvala Marjeta. „Žganjarjeva izpod hriba!“ —

„A?“ — se je začudil gospodar.

„Vozim se iz mesta, pa se ustavi konj in noče naprej. Ne mara in ne mara. Stopim doli, gledam naokoli in najdem v jarku ranjenca. Pravi, da je logar in da pri vas stanuje.“ —

„A — a!“ — se je čudil gospodar dalje in ženski glas je zaklical za njim na vso moč in z veliko jezo. „Ti hudobni ljudje, ti malopridneži, gospoda Martina so, gospoda Martina!“ —

Napol oblečena sta prišla oba na prag in silila v logarja, ki je sedel na klopi in gledal za Marjeto.

„Še malo postoj“ — ji je rekel. „Še roko mi daj! Dobro dekle si! Bog daj srečo! Pa če bi se kdaj spomnila mene — tako ali tako —, mi sporoči! Če bi rada govorila z menoj, kar koga pošlji. No, Bog s teboj!“ —

„Tukaj, pravite, v rami, pravite, a-hà, a-hà, a-hà!“ — je govoril stari gospodar Kljukur, baba je javkala in zmerjala potepuhe in pretepače, Marjeta je sedla na voz in zavila nazaj proti domu.

Zdaj je bila sapa še močnejša, vrhovi drevja, ki je raslo ob obeh straneh, so se globoko pripogibali, črne sence so mahale preko pota tako velike in plašne, da je strigel konj z nšesi, se vznemirjal in plašil.

Doma je še gorela luč v sobi — videla jo je od daleč — in vesela misel jo je spomnila na Zavrtina, ki je čaka nocoj in ne more prej od hiše in k pokoju, dokler je ne vidi.

Zapeljala je pod kap, in tam je že stal stari Lukež, dolg, suh in koščen, kakor je bil, kratko pipo je držal v zobeh in dim je srkal iz nje z očividnim naporom.

„Kako je v mestu, Marjetica, praviš, kako je?“ — je vprašal in se je razveselil. „Dobro si prodajala, kaj ne, vse si prodala!“ — In nemudoma je namrgodil obraz, vzel pipo iz ust, pljunil konju pod noge in nejevoljno vzdihnil. „Doma pa ni vse prav!“ — je dejal. „Zavrtin je napravil narobe.“ —

„Kaj?“ — je vprašala in slutila, kaj ji bo odgovoril.

„Logarja je ustrelil“ — je pojasnil starec. „Po noči sta se srečala na lovu. Pravi, da ga je logar iskal. Kájpada! Nič ni bilo pomišljati! Ali ti ali jaz! Pa je vendar narobe! Dandanes še drevo sliši in vidi, tako ti pravim.“ —

Marjeta je hitela v sobo, ki je bila vsa zakajena. Luč pod stropom je skoro ugasovala, pri peči je bilo komaj opaziti dremajočega starca žganjarja in za mizo v nasprotni kot ni bilo mogoče videti pivca, samo njegov pijani, nizki in zasmehljivo zveneči glas je plaval po sobi, kakor bi živel sam zase, se igral s tistim dimom in se izgubljal sredi njega.

„Mislil si, preljubi fantiček, dobro si mislil zase, slabo si ukrenil zame. Tudi petelina si napel. Kaj te nisem videl, ko si naravnaval puško? — No, vidiš! Pa sem jaz prej napel petelina in prej naravnal puško. Pok! Zdrav, fantek, srečno pot v večnost! Tako, poglej me! Saj še zajca ne ustrelim, kadar si najde zajko in brlog, še kragulja ne, kadar znaša gnezdo. Kaj bi reva — zajka, kaj bi napravila? Še zajci se ne snemljejo s kljuk, še kragulji ne! Kaj bi storila kraguljevka? Reva bi bila. Drugi gnezdiijo, koté mladiče, a ona leta okrog sama, izgubljena! — Pa bi ubil fanta, ki ima dekleta! Ustrelil ga, ko se imata rada in pripravljata svatbo! Zakaj bi razdiral srečo, kaj? Zakaj bi trgal življenje? Še mravlja težko pogine, ki je majhna, še mešica! Pa bi mlad človek rad umiral?! Neumno si ukrenil, ciganček, golobradi rakec! Mlad človek, ki si pripravlja dom, ki ima že golobico, praviš, misliš?! Da bi napel petelina, nameril nanj puško pa ga pobrisal kakor vrabca s strehe?! Kazen božja, ljubi butček, tako je!“ —

Marjeta je poslušala tik ob durih, poslušala do konca, stopila skozi dim do poznega pivca in vsa vznemirjena izpregovorila.

„Torej res!“ — je rekla. „Ti si ga — logarja!“ —

In pivec se je razveselil, kakor bi posijala nebeška luč v njegova lica.

„Jaz sem ga“ — je govoril — „tako gotovo sem ga jaz, Frančiček Zavrtin, kakor gotovo sedim za to mizo! — Pij, golobica! Kje si, krčmarček? Ohà! Zadremal si! Pa pij kar iz mojega kozarca, k meni sedi, pa se veseli z menoj! — Vidiš: dogodilo se je, lepo se je pripetilo. Mene hoče vzeti potepušček tebi, ovčici, srnici, pa stopi za menoj kakor za lisico. S smodnikom in svincem bi me rad podkadil. Kakor vrano. Pa ni nič! Pa je hudodelček sam tista lisica, tista vrana! — Pij, dušica, pij in veseli se! Nič ne skrbi! Kdo je

bil priča, bi vprašal, kdo te je gledal, kdo je poslušal? Bukve, ti odgovarjam, gabri in borovci! Pa samo šumijo bukve in gabri in borovci, veje mole od sebe, vrhove iztegujejo na kvišku, nič ne slišijo, samo šumijo! Samo šumijo, nič ne pripovedujejo! — Pij, rožica, nagni kozarček, majhen je in plitev, kaj bi ga ne izpraznila?!“ —

Marjeta je stala ob mizi, gledala, nekako strmela vanj, kakor bi zbiral misli, izkušala urediti zmedene, napraviti iz njih celoto, iz vseh eno samo jasno misel.

Lukež je stopil v sobo, oče, ki je dremal pri peči, se je prebudil in stresnil, kakor bi se prestrašil lastnih sanj. Pivec Zavrtin se je nagnil nad mizo in iztegnil desnico po Marjeti.

„Pij, golobica, dušica, nagni, da boš cvetla kakor jablana v dobri letini, da boš zdrava kakor breza v šumi, da boš vesela kakor škrjanček, ki poje nad spomladanskimi orači!“ —

(Dalje prihodnjič.)

Sicilski kitici.

Vela roža.

Na prsih roža in v očeh pozdrav,
pozdrav sladak kot drug noben na sveti . . .
In v srcu kakor velik cvet sanjav
zdih vrel: Do zadnjih dni tako živeti —
bežite, dvomi, zardelih glav,
od sivih ženk skrbi tesno objeti! . . .
Zakaj si vstal, ti mrtvi blesk daljav?
Nazaj, cvet suhi, k pisemcem v kaseti!

Gozdni grad.

Pozdravlja iz preprostih vaz erika,
blazin razkoš za njo temni iz kota.
In vitezom negibnim, brez jezika,
lišajna brada do preprog se mota.
Kot breza bela žena in velika
v oči zre tiho; čudna nje lepota
obenem plaši in skrivnostno mika:
sprehaja po hodnikih se samota.

Pavel Golob.

Nevesta.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Konec.

3.

rihajal je potem prav vsak večer, ko je že vse zaspalo — zgodaj zaspijo kmetje —, in je vrgel rahlo kamenček na njeno okence. Tekla mu je odpirat vrata, tiho sta se splazila v njeno sobico in sta jo skrbno zaprla. Stopila sta k oknu, ga odprla, da ji je posvetila vsa mesečina na obraz; in potem je strmel v njene čudovite oči, strepetaval, kakor bi ležal v bolezni, jecjal je pretrgane besede blaznega občudovanja in pijane sreče in utrgal samo tupatam poljub z njenih cvetočih ustnic . . .

Nikdar ničesar več . . . In zato se ji je zazdelo včasih skoraj smešno, kako je še nedolžen . . . Ni bila pokvarjena in še nobene rdeče rože poželenja ni bila zbudila kri med belimi lilijami njenega srca, toda tako sladko bi se bila prestrašila in zgrozila, če bi se bila zgrešila njegova roka za hip in sama ne vedoča kdaj s prave poti . . . In potem bi bila imela priliko, da bi mu jo bila hitro odmeknila in jo obdržala krčevito v svoji roki, iz samega strahu, da bi se ji ne zahotelo zopet po prepovedanih sladkostih . . . Zakaj močna je bila Franica . . . skoraj kakor fant . . . in čutil bi bil, kako so se ji napeli vsi kipeči udje in kako so kakor iz brona, če hočejo . . .

On pa ni razumel. Zakaj moški je lahko po srcu še vedno nedolžen, celo če po telesu ni več, Franica pa je bila ženska, ki jo zapeljuje telo, še predno le sluti srce, kaj je greh.

Zato je premišljevala včasih take stvari, on pa je premišljeval samo njene oči, ki so bile preveč čudovite, da bi videl še kaj drugega. Zapri okno, Franica, spusti zavese, — v temini te morda najde njegova mlada kri, da se boš borila ž njo in jo deviško premagaš! . . .

Letos je prišel tudi o Božiču domov in o Veliki noči. Na samega Velikega petka večer sta slonela pri oknu, pod katerim je

stala vrsta cvetočih breskev, ki so se svetlikale iz temine kakor toliko bledordečih mrtvaških lučk.

„Veliki petek — Ivan! Vendar je greh . . .“

„Ne, ni greh, ne more biti greh, Franica!“ je vzdrltel v globokem prepričanju.

„Ne, saj res ni greh . . . S tabo bi si upala prevasovati celo noč tik pred svojo smrtjo,“ je rekla Franica, in niso bile brez malo zlobnosti njene besede.

„Kaj počenjam z otrokom!“ si je očitala tolikokrat med letom, ko je mislila nanj. „Grdo je, ko sem starejša od njega in bi morala imeti jaz več pameti!“

Res, da ni bilo nič grešnega med njima, ampak vendar . . . Nobenega zmisla namreč ni imelo. Kaj bi rekli ljudje, če bi zapazili. Za oltar je namenjen, vsa fara je že zdaj ponosna nanj, vsako oko ga vidi v duhu v zlatem plašču pred seboj, nedolžnega in belega kakor svetega Alojzija, — naenkrat se izve, da ga je bila izvabila ona v črnih nočeh v svojo spalnico in ga zapeljala v skrivne grehe . . . Kamenali bi jo! . . .

In šele Martin! Niti dotekniti se je ni smel več, odkar je bilo onega polno njeno srce, pa je vendar pohlevno prihajal, sedel je pred hišo in govoril prijazne in mehke besede ž njo. Očitno so se mu že smejali, on pa ni maral za vse to . . . In nazadnje je ne čaka vendar nič drugega . . . Oče in mati umrjeta, brat pride čez dve leti od vojakov in se poroči, — ali bo potem na poti po hiši! In boljšega od Martina ni vendar nobenega in ni lepo, da bi ga varala. Naj bo! — lepa otročarija je bila, sladak spomin za stare dni, ko je strmel lep študent v njene oči in je zvenela zadivljena pesem o njih globinah čez nje omamljeno srce, toda zdaj je dovolj in treba je postaviti pamet med sebe in vse to.

Že pred Veliko nočjo je bila sklenila, da mu poreče tako. Pa ga ni mogla odpraviti, ko ga je videla stati izpod zaves tako plahlega pod oknom in umirati skoraj štirimesečnega hrepenenja . . . In potem je pustila, naj se izlije še enkrat, zadnjič, ves vonj te sladke ljubezni čez njo, naj izlijejo še enkrat, zadnjič, njene oči vso svojo moč čezenj, čez prvega in najbrže čez zadnjega, ki je občutil z vso svojo dušo njih čar . . .

4.

Dnevi so bili dolgi, svetli in visoki, vse tja gori do kraljevsko velikega solnca. Ljudje so se gibali od zore do mraka tam zunaj —

kakor posejane so bile ž njimi njive na ravnini in senožeti po rebrih, — in tudi Franica je morala vstati včasih od svoje šivalne mize in iti pomagat. Tako je bilo do smrti utrújeno njeno težkega dela nevajeno telo in brez sanj je legla in zaspala brez misli nanj, ki ji je bil prej vedno pred očmi.

Tako se ni spomnila, kdo je zunaj, ko je priletela pest kamenčkov na priprte zaklopnice njenih oken. Martin ni, ker ne sme, drugi se je še celo izogibljejo zadnje čase . . . gospodične. —

Skočila je iz postelje in je pogledala. On! Spodaj stoji kakor kip in mesečina mu pada ravno na obraz, lepi, mladi obraz z valom temnih kodrov izpod širokega klopuka.

Za hip je pomislila . . . Ne, toliko mu mora odpreti, da mu pove . . . Še enkrat — in res zadnjikrat!

Odpahnila je oprezno zaklopnico, da ji je mogla glavica skozi. Tedaj je šel blažen nasmeh široko čez njegovo lice in roke so se mu dvignile hrepenenja, kakor vedno, kadar je tako pogledala nanj.

Pokimala mu je, in ko se je bila hitro oblekla, mu je hitela odpirat.

Dolgo ni mogel nič govoriti. Samo glavo ji je držal v svojih drhtečih prstih, kakor da drži vse svoje življenje, vso svojo srečo v njih, in le zdajpazdaj jo je poljubil na ustnice.

Ali ti poljubi so bili vendar drugačni, — moški, nič več mla-diški, dajanje, ne več jemanje, volja, ne več prošnja, ukaz, ne več vprašanje. In ko ji je ovil potem roko okrog vratu, je bila skoraj grešna drznost v njej.

Zadrhtela je in ga je pogledala.

„Vidiš, zdaj sem pa fant!“ je rekel in se je mirno nasmehnil: „Matura v žepu, ključ v žepu, — za vrati ves prostrani beli svet! Čez tri mesece odpremo in stopimo ven na plano! . . .“

Prestrašila se je teh besed — srce se jih je bilo prestrašilo — in sklonila se je od njega nazaj.

„Kaj ne pojdeš . . .?“

„Za duhovna? Če Bog da dobro srečo, ne! „Povej, ali bi me ne bilo škoda?“

Samoljuben je bil njegov nasmeh, posveten.

„In kaj misliš?“

Skoraj kriknila je te besede.

„Sam ne vem še. Na Dunaj pojdem vsekakor. Morda za profesorja, za sodnika, mogoče celo za zdravnika. Ne vem še.“

Neprijetno je bilo njegovo govorjenje.

Pogledala ga je bolj pozorno. Da, človek bi moral reči, da je zdaj še lepši od prej. Svetle so njegove oči in pogumne, bolj zapeljive njegove ustnice. Tudi oblečen je popolnoma po gosposko in lepo se prilega črna suknja njegovemu vitkemu telesu . . . Ah, na pot je napravljen, na dolgo, veselo pot tja ven čez življenja pestri vrt . . .

O, in ona si ga še ni mogla misliti več drugače, nego kakšen bo najlepši dan svojega življenja, najsvetlejši dan vse fare, odkar stoji . . . Topiči pokajo, zvonovi pojejo, zastave vihrajo, povsod ga čakajo slavaloki. Dolga bela procesija se pomiče proti cerkvi, po cesti, vsej natrošeni s cveticami. . . . In potem prihajajo pred oltar, — dolga vrsta belih gospodov, drug za drugim, deset, dvajset, da ni konca. In slednjič, zadnji, on sam, nekoliko bolj bled nego navadno, a še lepši, v bogatem plašču, s črno mašno kapo na glavi . . . Gospodje se razpostavijo pred njim, da gre skozi, potem se ustopijo okroginokrog oltarja, pol na njegovi desnici, pol na levi, in se mu globoko priklanjajo. In zdaj se dviga počasi čeznje in gre pnižno, a vendar ponosno — ponižen pred Bogom, ponosen pred ljudmi! — po stopnicah navzgor. Že je pred tabernakljem. Za njim stoji stari dekan iz trga, domači gospod župnik, — a on je danes prvi med vsemi, njemu velja vsa ta slava in čast . . .

In ona kleči tam kje zadaj, tiho in skromno med ženami. Morda se je že komaj ukradla za hip od otrok, — zadnja je med vsemi in nihče je ne vidi, — a ona ve vseeno, da je bil lepi novomašnik samo njen nekdanji izmed vseh na svetu! In iste oči, ki strme danes zamaknjeno v oltar, so strmele nekdanj prav tako zamaknjeno v njene oči . . . In vendar je čisto in nedolžno njegovo srce pred Gospodom . . . Njen je bil, pa se ga ni doteknila, — otrok je bil prišel k njej, otroka ga je dala Jezusu nazaj . . .

O, in zdaj hoče iti . . . Sodnik bo, zdravnik . . . kakor so tisti, ki so gledali v trgu za njo, če je šla na semenj doli. Take drzne, nespodobne oči bo imel, da ve človek takoj, kaj mislijo. Tako grdo posvetno življenje bo živel kakor vsi ti ljudje brez vere, brez vesti . . . In če se spomni nje in teh njenih večerov, se bo smejal . . . In morda bo pravil še svoji ženi . . . taki gosposki nališpanki . . . in oba se bosta smejala . . .

Stresla se je in silno ihtenje jo je zlomilo.

„Ne, ne, Ivan, ne smeš! . . . Ne . . . ne pustim te!“

„Kaj? . . .“ Glédal jo je ves presenečen in je ni mogel umeti.

„A zato!“ se je spomnil naenkrat in se je zasmel.

„Ti misliš, da bi te pozabil?“ se je sklonil k njej in jo je pritisnil nase. „Saj ravno radi tebe nočem. Ah, ne, ti moja Franica, — če ne grem, le radi tebe ne grem. Takoj, ko dovršim, pridem pote...“

Obrisala si je solze in je zmajala z glavo.

„Ne, Ivan, takrat ti sam ne boš mislil več name. In če bi mislil ti, bi jaz ne hotela . . . Šel bi . . . in nikoli več bi te ne videla . . .“

„In zakaj ne?“

„Zato ne, ker . . .“

„Zato ne, ker bi se ti takoj poročila,“ je rekel temno. „Sicer bi se pa tudi tako . . . Kaj te bo brigalo potem, ali bom mogel nositi križ, ki si ga tebi na ljubo naložim!“ . . .

Zazeblo jo je bilo pri njegovih besedah do dna srca in občutila je vse težko očitiranje, skrito v njegovih besedah, da ga pošilja tako samega na žalostno pot . . . In že je vstala iz njene duše misel in že je bil trden sklep.

„Ne, Ivan, ne misli, da storim tako. Ne rečem, da se kdaj pozneje ne poročim . . .“

„Z Martinom!“ jo je prekinil strupeno.

„Ravno z Martinom, če me bo čakal toliko časa, ker je dober in pošten človek. Toda vsa ta štiri leta te bom čakala. Kakor nevesta te bom čakala in z vencem na glavi in v beli obleki te bom spremljala pred oltar, če me boš hotel izbrati . . . A, obljubi mi, Ivan, obljubi mi, — pomisli, tako bo lepo!“ je vzkliknila vsa prevzeta . . .

Sklonil je glavo in je gledal dolgo molče predse.

Nazadnje . . . saj mu samemu ni bilo toliko do tega . . . Vse življenje se je moral težko boriti za svoj kruh in zdaj bi ga čakale še težje borbe. Samo hrepenenje po prostosti mu je dajalo poguma; a še močnejša nego hrepenenje je bila plahost pred svetom v njegovem srcu . . . Tu bi dobil drobtinico, tam drobtinico, a nazadnje bi morda vendar opešal. Če človek prav pomisli, ali je vredno? Študirali so, dovršili, toda, ali so danes res srečnejši nego duhovnik, ki je našel uteho v svojem poklicu? Lepo mirno bi živel, kupoval bi si knjig . . . In nazadnje tudi duhovnikovo življenje ni brez veselja . . . in kakor hoče, si človek uredi . . . Če najde poklic, bo živel po njem — če ga ne najde, bo živel brez poklica . . .

Pogledal je Franico. Mirno je stala zdaj ob njem in je strmela ven. Kakor bel sen je bil njen obraz.

„In . . . in če te ne ubogam, se takoj poročiš, Franica?“

Komaj je slišala njegove besede, tako potihlo jih je bil izgovoril. „Česa naj bi še čakala?“ je odgovorila, in zopet so ji zalile solze oči . . .

„Pusti mi tri dni pomisleka, Franica,“ je rekel počasi. „Čisto sam zase hočem biti dotlej, pretehtati dobro in temeljito, a v četrtek večer ti pridem povedat. Saj smem?“

„Smeš. In če storiš, kakor te prosim, smeš priti, kadar hočeš... Tudi danes leto, danes dve leti lahko prideš, če... če boš maral... Za toliko bi se še upala zagovarjati pred Bogom... Če boš mislil pa drugače...“

„Bi ne smel priti več? . . .“

„Ne, potem nikdar več!“

In zato tudi pomišljal ni nič več in jo je stisnil burno na svoje srce. In kakor ženin in nevesta sta slonela ob oknu pozno v noč...

5.

Srce se ji je stisnilo, ko ga je zagledala naslednje počitnice prvokrat v črni obleki. Tako resnobno je gledal in tako blede bil . . . Samo legel bi, zaprl oči, sklenil roke in mrtvaške sveče bi prižgali okroginokrog njega . . .

In zato se ga je bala tako. Dvakrat že ga je imela srečati, pa je zbežala prestrašena s ceste, da bi je ne videl, ko pride mimo.

In potem, ko je prišel zamišljen in svečano mrk, je vsa trepetala tajne groze v svojem skrivališču in je gledala za njim, dokler ni izgubil v črnem mraku dreves tam doli pred ovinkom.

O, če je nesrečen, nesrečen, ker je poslušal njo in ne svojega srca? Saj ni niti slutila, da ga bo videti v tej dolgi črni obleki sredi bele ceste tako... kakor izgubljeno mladost... kakor žalosten spomin...

In nekega večera ni mogla prenesti več; in ko se ji je približal, se mu ni umaknila.

Počasi je prihajal, a ko jo je ugledal in spoznal, je naenkrat obstal.

„Glej, zdaj te šele vidim, Franica, da se ti zahvalim za vse, kar si mi storila,“ je vzkliknil in ji je iztegnil svojo roko.

Za hip ni vedela, kako bi mu rekla, potem pa je občutila, da je mogoča med njima le beseda, kakor jo govori sestra bratu.

„Torej si srečen, Ivan?“

„Nepopisno srečen, Franica! Komaj mesec dni me je izkušal Gospod, potem pa mi je široko odprl svoje naročje. Glej, in zato

sem želel govoriti s teboj; in predno bi bil odšel, bi bil sam prišel. Prišel bi bil, da te odvežem od tvoje obljube.“

V dno duše jo je zabolelo in težak je bil njen pogled, ko je obstal na njegovih očeh.

On pa jo je razumel drugače.

„Ne misli, da bi mi ne bilo ljubo, če bi te videl takrat pred seboj. Ali kako naj sprejemem za to veselje tako žrtev od tebe?“

„Kaj misliš res, da je to žrtev?“ je vzkliknila vsa razžaljena in nemilo presenečena.

Nemara mu jo je bil poslal sam izkušnjavec na pot in se je poslužil brez vsake njene krivde njenih v tem boleznem streptavanju tako nepopisno lepih ust, da bi ga omajale v njegovi kreposti. In morda je prilil on njeni žalosti to divjo željo, da bi ga prisilila zastrmeti še enkrat z nekdanjim zadivljenjem v njene oči.

„Žrtev imenuješ ti to?“ je ponovila. „Kaj si res in že v tem kratkem času tako popolnoma pozabil vse, kar je bilo?“

Poznala je silo svojega glasu, če je hotela, da je zazvenel tako, poznala je moč svojega pogleda, če je povzdignila počasi svoje oči in je prišla potem z vso njih globokostjo.

In res se jih je prestrašil in ni mogel skriti, da je nje moč močnejša od vsega, kar se je iztegalo nevidno od zgoraj k njemu, da ga brani in podpira v tej nevarni uri.

Videla je in ji je bilo dovolj. Samo to je hotela! Da občuti še enkrat in popolnoma, da ga je izpustila ona sama in prostovoljno iz svoje oblasti in da se ne bo zahvaljeval na drugo stran, če stoji ona na tej strani pred njim!

„Ne, Ivan, meni to ni žrtev!“ je rekla z mirnim in samo še gorkim glasom. „Preveč sem ohranila vse v svojem srcu, da bi mogla še danes omahovati. Kakor sestra sem ti vdana in pravico imam do venca na tvoj dan . . . Seveda, če me pa ti sam ne boš hotel . . . če me že danes nočeš, mi rajši povej . . .“

„Franica! kako moreš tako govoriti? Sestra! Stokrat več nego sestra . . .“

Umolknil je in jo gledal s širokoodprtimi očmi. In ona je videla v teh očeh vse, kar je videla nekdanj . . . Ena beseda, in padlo bi bilo do zadnjega, s čimer se je bil težko in počasi odel v enem celem letu proti svetu in njegovim izkušnjam in proti njej sami.

Toda ona se je zavedala v tem hipu še bolj jasno nego kdaj poprej, da bi ga dala le svetu, če bi ga poklicala zdaj nazaj; zato

ga je potisnila z odločno roko zopet za ograjo, kamor ne bo mogla k njemu ne ona, a tudi nobena druga ne.

* * *

Vdano in pohlevno je čakal Martin. Še tega in onega je bilo treba, — kaj je razumel on o tem?

Slednjič pa so vendar določili: Na Veliki Šmaren bo nova maša in Franica bo takrat še družica, na Mali Šmaren pa bodo zadnji oklici.

In tako je Franica dočkala. V prvi klopi je klečala v svoji svetli beli obleki kakor nevesta in je gledala pred oltar. In zgodilo se je, kakor je videla v svojih sanjah: zazvonilo je z vsemi zvonovi in dolga vrsta gospodov se je pomikala iz zakristije pred oltar. Za vsemi pa je prišel on sam, bled in visok, v zlatem plašču in s črno mašno kapo na glavi.

Gorko ji je zavalovalo pri srcu in z obema rokama si je pokrila obraz.

In ko se je sklonil globoko čez oltar, da bi se spomnil v nemi molitvi vseh, ki so mu bili dobri na njegovi poti, je zakipelo tudi v njegovem srcu in pred seboj je zagledal njene oči. In je privzdignil jasno in mirno svoje k prelepi Sveti Devici nad seboj in jo je prosil, naj ji bo dobra mati do konca njenih dni in naj ji stoji ob strani v njeni poslednji uri.

S m e h.

Ko dahnile so rože v vesno vstajajočo,
vzdrhtela v smehu je rdečem glasna plan;
nad žitno njivo, v svežo zlato dalj poljočo,
smehljaj se je od gor do gor blesteči dan.

Nad grozdom se temnečim v brajdi med ogrado
zvenel je smeh v jesensko plodov polno stran;
nad vojsko skrvavelo v polju, vojsko mlado
smejaj se z mrtvim smehom je gasnoči dan.

Vojeslav Molè.

Iz starih zapiskov.

Podlimbarski.

(Dalje.)

er smo trije ljudje različnih veroizpovedanj tako mirno in složno sedeli skupaj, sem jel poizvedovati, kakšno je bilo razmerje med Turki in kristjani pod turško carevino.

Odgovoril mi je Djordjo: „Bošnjaki smo si po jeziku vsi bratje, pa kjer so bratje, tam so tudi prepiri. Kakor sem ti že rekel, so naši ljudje vročerni, zato smo imeli včasih krvave dneve. Velika je bila sila turška, ki ni hotela poznati pravice. Sila Boga ne moli in vsako silo Bog ulomi. Zdaj gre tudi bolan in hrom človek sam lahko po planini in ni se mu bati nasilja, ker skoraj na vsakem razpotju vidiš orožnika. Osebna varnost je sedaj večja v deželi, nego je bila kdaj poprej. Slabo je pa to, da so nam naložili novih davkov pa mitnino, kolke pa tlako in da jemlje naše sinove k vojakom.“

„Red velja mnoge novce in mnogih žrtev,“ sem vpletel. „Povej, kako ste kristjani izhajali s Turki. Jeli, hadžija, ti ne zameriš, ako se govori pravda?“ Mujaga je dvignil rameni in roki ter soglasno nagnil glavo.

„Hadžija nima pričine, da bi zameril, on je dober človek. In takšnih ljudi je bilo med Turki vedno dosti, ki so Boga poznali in niso segali kristjanom v njih pravice. To ve hadžija in vsa Bosna.“

„To je istina,“ je pritrdil Selimanović. „Pa tudi hudoben človek ne more ničesar proti svoji usodi. Naš hodža nas je učil, da pošlje Bog dete, predno ga postavi na svet, čez široko polje, ki je nasuto z mrtvaškimi glavami. Stopa dete po glavah in se navzame čednosti in strasti onih, katerim je stopilo na čepinje. Zato je svet poln vsakovrstnih ljudi, dobrih in hudobnih. Pri vseh narodih je enako.“

„Pa v življenju se lahko zbrusi čednost, da je svetlejša, in strast, da je temnejša,“ sem pripomnil, pa hadžija je fatalistno vzkliznil: „Bog odredio, pa šta hočeš.“

Djordjo mi je začel praviti o nekaterih begih, ki so bili prave majke ljudstva, ki so živeli v patrijarhalnih razmerah s kmeti in niso zahtevali nemogočih davkov. Ko bi bili vsi begi tako ravnali z na-

rodom, šel bi bil zanje v boj za svobodo Bosne takrat, ko so sultanu odrekli harač in je moral Omerpašo poslati nanje.

„V kakšnem spominu živi Omerpaša pri Bošnjakih?“ sem vprašal.

„Begi ga črte še danes, ker je vkoval nekatere v železje in jim odvzel harač in ga poslal v Carigrad in pa zato, ker so se njegove bule nezastrte v odprtih kočijah vozile po bosenskih mestih. A narod ga hvali, da je bil pravičen. Jaz sicer tega ne morem reči. Bil sem takrat nekaj nad dvajset let star in živež sem na svojem vozu in s svojimi konji vozil za njegovo vojsko. Šest tednov sem vozil, pa turška carevina mi je plačo še do danes dolžna. Da, hude čase je preživela Bosna, miru in pokoja od kraja do konca naše pokrajine ni bilo nikdar, ker ni bilo pravice. Med Turki in kristjani so bili hudobni ljudje, ki so drug drugega gnetli, in tako se je proti nasilju z obeh strani stavil odpor. Bili so taki časi, ko Turki niso pustili, da bi goslar pel pesem, ki bi količkaj žalila turški ponos. Izbili so mu gosli, rekoč: Noben zvon še ne zvoni v našem kraju. Pa takšne stvari so se godile le mestoma in kadar se je vnel prepir in ni bilo treznih ljudi, ki bi umeli miriti. Veš li, gospodine, kje je Olovo?“

„Vem.“

„V prejšnjih časih je bilo nevarno potovati v Olovo, a jaz sem hodil tja s katoličani na božjo pot. V onih krajih so bivali zelo fanatični Turki. Poldivji Arnavti, pobegli iz Albanije, turški izseljenci iz Srbije, odpuščeni vojaki, vsa sodrga se je nahajala v tistih goratih krajih ter hajdukovala. Včasih se paroh ni upal obleči v svojo cerkveno obleko, v navadni obleki je opravljal molitve. Pa so bili tudi boljši časi, takšni časi, ko so Turki, če je udaril dež, spravili svoje ženstvo v eno hišo, v drugo pa so vzeli romarje pod streho. Še v narodni pravljici se naše ljudstvo spominja poštenih muhamedovcev. Pravijo, da so nekoč Turki udarili na olovsko cerkev in jo zažgali. Vsa cerkev je stala v plamenu, kar se dvigne z velikega oltarja Mati Božja, se izpremeni v golobico in golobica leti skozi plamen k nekemu Turčinu v gumno. Oni Turčin pa je bil pošten, miren človek, ki je Boga poznal; njemu ni bilo para med kristjani in Turki po vsej Bosni. Za zavetje, katero je golobica dobila pri njem, ga je poplačala obilo: čez noč se mu je rodila v shrambi pšenica, in kar je čez dan od kupa vzel, to se je čez noč prisulo od nekod. Imel pa je Turčin hudobno ženo, ki je vedno silila vanj, naj ji da ključ od gumna. On se je branil, ker ni hotel izdati

čudeža. Naposled ga je prevarila žena ter mu spečemu ukradla ključ, šla v gumno, pa glej, komaj je odprla vrata, že stoji shramba v ognju in skozi plamen leti bela golobica v višave. Iz te pravljice vidiš, da je bilo tudi dobrih Turkov, ljubih Bogu in ljudem.“

„Kako da si hodil s katoličani na božjo pot, ko si vendar pravoslavne vere?“

„Prosili so me, naj grem ž njimi, in jaz sem v mlajših letih rad hodil tja, kjer je bila nevarnost. Sicer bi šel pa tudi v Meko, če treba, ker Bog je povsod eden, le tisti, ki pravijo, da so mu najbližje, so si ustvarili vsak svojega Boga po svojem okusu.“

„In tako z našim ljubim Bogom sejejo neslogo v človeštvo,“ sem rekel, strmeč v naprednega Srba. Kako visok se mi je zdel nad nazoni fatalistnega, v „kismetu“ dremajočega Turka! „Vsekakor kaže tvoja pripovedka, da so živeli v Bosni tudi takšni Turki, ki so bili priljubljeni pri kristjanskem narodu.“

„Čuj, gospodine! Znam, da tudi ti ne veš, da slavi naša pravoslavna vera nekega Turka za proroka“ mi je rekel živahni in zgovorni Djordjo.

„Nisem še slišal.“

„Celo naš vladika ni vedel o njem. Pa imamo proroka Avdijo, ki je bil do svoje smrti turške vere. Po narodni pripovedki se je Turčin Avdija takole posvetil. V neki pravoslavni cerkvi je bil za svečenika sam sveti Peter. Bogu je bila njegova božja služba tako ugodna, da je vselej spustil nebeško milost v podobi svetlega žarka, padajočega s kupole naravnost na Petrove vernike. Vsak, kdor je v tisti cerkvi stopil v oni nebeški žarek, se je očutil prostega grehov, olehčanega na duši in sreča se je naselila v njegovem domu. Ko so pa Ermeni zaslišali o tej čudoviti cerkvi, so tudi oni hoteli biti deležni takih božjih milosti. Patrijarh ermenski je prosil, da bi sveti Peter dovolil, naj enkrat tudi ermenska občina opravi svojo službo božjo v čudodelni cerkvi. Sveti Peter se je dolgo obotavljal, naposled je privolil. Ermenska občina se je s svojim patrijarhom združila v cerkvi, sveti Peter pa je zbral pravoslavne kristjane in postavil šator na travniku blizu cerkve. V njem je opravljal službo božjo. In glej, žarek božje milosti takrat ni šinil na cerkev, ampak na šator svetega Petra in na njegov narod. Ne daleč od onega šatora je muhamedovski hodža z visokega minareta klical Turčine k molitvi. Ko je bil hodža ugledal žarek milosti, sipajoč se ne na Erмене, ampak na pravoslavni narod, se je zmotil v svoji molitvi in je zaklical z grmečim glasom: Velik je Bog, ki ga slavi Petrov narod! Pri teh

besedah se je hodži zvrtilo v glavi, zvrnil se je z minereta na zemljo in se ubil. Pravoslavni narod je hodžo Avdijo prekrstil v proroka Avdijo, ker je pred svojo smrtjo med Turki povzdignil svoj glas v slavo pravoslavnega Boga.“

„Ali veruješ, da se je res tako dogodilo?“

„Kako bi veroval? To si je izmislil v starih časih kakšen pop in dobro je storil, ker takrat je bila v veri edina opora našemu narodu. Naši Turki so stali na svojem muhamedovskem stališču, dasi so vsi do današnjega dne po jeziku Srbi, zato je trebalo, da se pravoslavni narod z vso močjo oklene svoje vere in njeno veljavo dviga z vsakim sredstvom.“

„Meniš, da postanejo Turki kdaj toliko strpni, da se pripoznajo za Srbe muhamedovske vere in živijo v slogi s svojimi pravoslavni brati?“

„Turki se drže svojih starih nazorov kakor klop kože, tudi takšnih, ki se nikdar ne morejo uresničiti. Le poglej na naše muhadžije, kako se trdno nadejajo, da se povrnejo še kdaj v Srbijo. Muhadžije imenujejo tiste Turke, ki so bili 1862. leta izgnani iz Srbije, kjer so do takrat še smeli živeti v mestih. Sultan jih je naselil v Bosni po Posavini in ob Drini ter jih oprostil za 25 let vseh davščin. In glej, muhadžije smatrajo še sedaj Srbijo za svojo pravo domovino, tudi takšni mladeniči, ki so se porodili že v Bosni, dasi ves svet ve, da nikdar ne pridejo nazaj čez Drino. Tako se drže Turki svojih zastarelih naziranj. A tuja sila jih nauči iskati sloge z drugoverci.“

Hadžiji menda Djordjevo pripovedovanje ni nič kaj ugajalo. Vstal je in šel nalit kave. V svojih mislih pa je gotovo ponavljal svoj običajni, ravnodušni, fatalistni, leni in vsako novo idejo ovirajoči: Bog dao, Bog odredio, pa šta hočeš!

Solnce je stalo že nizko, ko sem zapustil sušilnico.

(Dalje prihodnjič.)

Anka.

Med nama vršanje iz gozdnih lesov, In vendar misel, ki te želi,
med nama je rek šumenje, vsa dobra, vsa topla te najde
med nama igranje, divjanje vetrov, ah, vedno te vidijo duše oči
med nama — končano življenje. kot solnce, ki nikdar ne zajde!

Milan Pugelj.

Plameneče srce.

Spisal Janko K. S.

zamrzli, visoki sneg.

Šibko in zgrbljeno telo je zatrepetalo, vzdrhtelo v debeli, mrzli plasti in z obupnim naporom so se jele gibati premrle roke ter grebsti in kopati izpred obličja dušeče kepe . . . Po dolgih, brezuspešnih poskusih se je sklonila vendar toliko kvišku, da se je nagnil in prevadil koš z upornim bremenom napol v stran in da je mogla izvleči izpod naramnic desnico . . . Skoro si je oprostila tudi levico in se dvignila na noge.

Tiščalo in dušilo jo je neznosno v bolnih, izsušenih prsih in posilil jo je suh, dolgotrajen kašelj . . .

Ko si je površno odtrkala in odbrisala prijemke snega z zakrpane obleke, se je oprla trudno ob ležeči koš in se zazrla z motnim pogledom v smer snežene gazi, ki je padala lahno navzdol ter se izgubljala v gosti, sivi megli.

Ah, tam doli . . . tam doli že prihaja pred hišni prag njena mati, — o ne! — mačeha njena neusmiljena, kruta — z jeznimi, sovražnimi pogledi, stiska pesti in kolne z grozečimi kletvami njo, ki ne more prinesiti nocoj domov drv iz gozda, ker je tako slaba in bolna kot še nikoli. Zaman je prosila s solzami v očeh trdosrčnico, da ji dovoli ostati vsaj nocoj doma, zaman ji tožila svojo bol in slabost. Morala je vseeno od doma s košem na rami, ker sicer bi jo bila brezsrčnica surovo osuvala ter jo napadla s silo. „Grda lažnivka! Lena hinavka!“ ji je že bila zabrusila v obraz in že je srdito grozila s pestmi.

O, kot železen bat je njena pest in brezobzirno in nevzdržno bijejo njeni udarci v obraz, v prsi . . . kamorkoli. Veliko dni ne minejo bolečine. A če v svoji slepi togoti pograbi še za trdo palico, metlo, burklje, poleno, tedaj pa navadno ne more vzdržati; zavrti se ji in stemni pred očmi ter omahne in se zgrudi v nezavest. In

njene šibke moči se tem teže in tem počasneje vračajo v nje slabotno, hirajoče telo.

In sedaj? . . . Gorje, gorje, če se sedaj vrne domov brez drv! Nocoj pograbi najmanj za poleno in nad vse kruto jo obdelajo ljuti udarci! . . . In zaužiti ne bi smela večerje, o, niti onega bornega, nezabeljenega soka ne, ki se kuha vedno in vedno le za sultana, onega črnega, lenega psa, in zanjo. Klečati bi morala v kotu nepremično, brez prestanka ter slišati, ah — poslušati trde kletve in zabavljice zlobne mačehe, dokler je ne zapodi iz tople hiše spat v mrzli hlev na trhlo, razbito posteljo brez tople odeje tam v kotu poleg nemirne sivke in blizu razpokanih vrat.

Hudo je trpeti pod trdimi udarci, ki vcepljajo skeleče bolečine, da ne more, vsa trudna od dela, zaspiti pozno v noč in da ji čez dan venomer omagujejo slabotni udi pri napornem delu, — težko je hirati ob tolikrat neutešenem gladu, — bridko zmrzovati v mrzlem hlevu, če ni in ni gorke odeje; toda hujše, težje, bridkeje nego vse trpljenje života so globoke rane, ki jih vcepljajo v njeno dušo brezsrčne, trde in surove besede, ki blatijo njeno ubogo rajno majko, da bi oskrunile nje čisti in sveti spomin. O, tedaj pa ji privro za drugo trpljenje že izplakane in zatrte solze na blede, upadlo lice in tedaj zaihti krčevito in ihti, ihti . . .

Ah, majka, mamica bedna, brezmejno ljubljena, edina! Ti sladko bitje, ki si jo edino ljubilo na zemlji, tolažilo jo v bridkostih, čutilo ž njo! Ah, žuljave, koščene roke, ve blage, dobrotne, ki ste jo božale po licih, laseh, ji brisale solze, ji nudile radovoljno kruha, belega, dobrega v obilici. In ti lice nagubano, velo, ki si se sklanjalo sleherni večer nad njenim ležiščem, trepetaje v molitvi, ki so jo tiho šepetale ustnice, in ve nepozabne, ljubeznipolne, mile oči, ki ste plakale tolikrat nad njo in se le malokdaj vzradovale v bolestnem nasmehu! . . .

Ah, ni te več . . . mrtva, mrtva si, majka! V oni že davno minoli pomladi pred nje prihodom v sedanjo domačijo so že cvetle tam daleč, daleč sredi mestnega pokopališča pri Sv. Krištofu bele marjetice med zelenimi bilkami na tvojem grobu. Globoko in nevzdradno počiva zdaj tvoje truplo v črni prsti božjega vrta, — toda tvoje zlato srce je vzplamenelo, se dvignilo in se utrnilo v visoki svod svetega neba.

Da, prav tedaj, ko so te položili na črni mrtvaški oder, je vstalo in živo zagorelo tvoje srce in švignilo kvišku . . .

Da, — videla je razločno skozi solze svojih oči... vsa plašna ostrmela in že isti hip jo je objela vrtoglava tema, da je omahnila nezavestna tik odra po tleh.

Uslišane so vroče želje in molitve, materine in njene! — Zlato srce blage rajnice se je utrnilo med zlate zvezde visokega neba, — med plameneča srca v Bogu zasnulih zemljanov, ki v jasnih svetih nočeh, ko ne plakajo in se ne srde nebesa v neprosojnih oblakih nad grehu in zlobo sveta, — sijejo in gledajo doli na vesoljno zemljo, neprenehoma trepetajoč v nadzemski radosti, ki ji ni in ji ne bo konca na veke . . .

„Jerica — ubožica! Trpi brez sovraštva, brez tožbe in tvoje srce bo — plameneča zvezda! . . .“

Tajno, a mogočno odmevajo v srcu med trpljenjem tolikrat izdihnjene besede umirajoče roditeljice, — nepopisno tolažbo, sladko nado, neutešno koprnjenje vdihujoč.

„Plameneča zvezda! . . .“

O, da bi že prišel visoki trenotek ob koncu zemskega gorja, da bi ji že skoro na veke umrle oči v nevzdramen sen, a iz prsi ji vzplamenela svetla zvezda, v kateri je brezkončen sijaj in brezkončna radost.

„Plameneča zvezda! . . .“

In trudne oči so se ozrle kvišku in zahrepenele skozi neprosojni zastor valujoče megle v srebrnotkano sinje nebo.

Mrači se . . . Tam gori nad temnejšo in temnejšo megleno plastjo se že vzgajajo večni plameni nekaj tu doli na zemlji trpečih in poniževanih.

Mrači se . . . Dneva luč ugasuje v večer, utrujenim od dela in trpljenja se bliža pokoj noči . . .

To je sveti čas, ko miruje telo in pridejo pokojno v dušo sveta čuvstva, svetle sanje, jasne misli. Sveti čas, ko zakipe toplo v nebo molitve vseh bednih in žalostnih, dokler ne zaspe v sladkem pokoji . . . Zato zagore le v tem božjem času zemljanom vidna plameneča srca v nebesnih višavah.

Ah, majka, majka! Ti si bila, ki si razodevala vse blage skrivnosti o večno plamenečih srcih v tistih dolgih nočeh, ko si na smrtni postelji bedec hiral, . . . umirala. Ah, ti — ti —! . . .

Po daljšem presledku jo je posilil zdajci zopet jak, dušljiv kašelj in dvigniti se je morala kvišku. Ko se je nekoliko odkašljala, ji je postalo v prsih lahko, prijetno in bilo ji je, kakor da čuti v njih pomlajene, nove sile.

Ozrla se je na prevrnjeni koš, na raztresene, deloma razvezane butare. Skoro se je nagnila, potisnila eno butaro in nekaj razmetanih klinov zopet v koš in ga poskušala vnovič dvigniti od tal.

Toda zaman je bil ves napor, vse prizadevanje; dasi znatno razbremenjen, je bil koš težak kot ogromna skala. In tudi, ko je nato izdrila in odstranila več in več klinov iz njega, ga ni mogla zadeti več na ramo.

Utrujena od brezuspešnih naporov, se je naposled ječe ozrla nanj in pogledala obupno v smer snežene gazi, ki je vodila domov.

„Ne morem! Ne morem! . . .“

Tiho je vzdihnila in onemela v bolestem pričakovanju, bolestem razmišljanju . . .

Noč prihaja, a nje še ni in ni domov z drvmi. Ko je odšla z doma proti gozdu, je še sijal skozi meglo beli dan . . . Kaj neki že počenja kruta brezsrčnica?! O, besna je že brezdvomno, da nikoli tako, . . . srdi se že dolgo, dolgo neizrecno nanjo, žugajoč ji skozi kuhinjske stene sem gori s pestjo, in glasno škrtá z zobmi in še glasneje preklinja . . . Pošle so ji bile pač vse butare doma, a množica suhih polen ji je še vedno visoko nakopičena pod hišnim napuščem. Toda s temi varčuje kot s svojimi prijaznimi besedami. Zato je morala ona danes vkljub vsem prošnjam, vkljub vsem tožbam, da je toli slabotna, da se jedva vzdrži na nogah, s košem na rami po butare sem gori . . . Zakaj si jih ne spelje z vozom domov, kakor delajo vsi sosedje? Sosed stric Jože bi jih ji navozil zastonj s svojim volom, saj je njen brat! . . . A tega noče, samo da mora ona, reva slabotna, bolehná, na mraz po ta težka bremena in da tem bolj trpi, trpi . . . Neusmiljena žena pa, ki je močnejša nego vsaka v fari, ne dvigne sama niti praznega koša ne. Samo kuha in molze, tepe in preklinja; sicer večinoma počiva v leni brezdelici ter ob polni skledi. — Zato mora tem bolj delati ona, prezirana, zaničevana, bolna, lačna . . . In v zadnjih dneh, ko neprestano in čimdalje bolj boleha, ji je izpočita sovražnica še bolj za petami nego navadno. Vedno jo očitajoč nadzoruje nje mrzki in zli pogled in tem večkrat jo zadene oster ukor, ali rezka psovka, ali kruta pretnja v odurnem vzkliku. In tem večkrat pade tudi žugajoča pest ter trdo udari, da jo tem bolj duši in bode v bolnih grudih . . .

„Jera!“

Živo se je stresnila in plašno vzdrhtela. Ali ni bil to znani glas srepega klica?! . . .

„Jera!“

Pozvalo je vnovič. O, resnično, to je znani odurni klic. Gorje!...

Oči so pozorno strmele navzdol proti domu v že vsenaokoli temno noč . . . In v hipu se je utrnilo in vzplamenelo v medlem, krvavem svitu od tam doli. Bilo je, kakor da bi tajno grozeč pogledalo iz temine krvavožarno oko, motno vzplamtevač in zdaj-pazdaj ugasujoč za prosojno plastjo nemirno se prelivajoče megle. A to neprestano ugasujoče oko ni ugasnilo in prihajajoč kot iz daljne daljave je večalo bolj in bolj svoj nevzdržno se utrinjajoči obod.

„Jera!“

Zaklicalo je že od blizu. Jeknilo je prav tam izza gorečega očesa, . . . da, bilo je, kakor da je vzkliknilo zdajci samo to pošastno se žareče oko.

„Jera!“

Zaškripali so jadrni koraki v zamrzujoči gazi, zahropeli razločno, glasno, glasneje nagli, naporni dihi in kot ogromna pogrebna sveča je zaplapolala izza tanjšega in tanjšega meglenega ovoja rezko prasketajoča, v živem žaru se utrinjajoča baklja nad — temno postavo orjaške ženske. In kot da sta zagoreli izza njenega rdečega, zabuhlega obraza dve novi plamenici v še živejšem, zlovražnem svitu, — so zablisnile znane, brezsrčno sovražne oči.

„Tu . . . tu si torej! . . . Ali se tako nosijo butare domov?! . . .“

O — o, posvetim ti — vlačuga ciganska, vražja, lena, nesramna! . . .“

In krepka pest je surovo zadela ob lice nemo trepetajoče deklice, ki se ni genila na mestu, odrevenela v slabosti in mrazu, otopela v plašnem pričakovanju.

„Ali se tako nosijo butare domov?! . . .“

In pest je udarila tem krepkeje ob drugo lice.

„Zgani se ciganska kri! . . .“

In pest je udarila neusmiljeno ob hrbet in pahnila šibko dekle od koša, ob katerem je slonelo in ždelo nepremično doslej.

„Hej, zgani se — in dvigni in — nesi, sicer —! . . .“

Deklica je polglasno zaječala in uporne noge so jedva prestregle silni sunek, da ni opotekajoč se omahnila v sneg. Obstala je nemo drgetaje na mestu.

„Hej, obotavljaš se?! . . .“

Ta hip je tiho stopila in se nagnila h košu, otipala ob njem naramnico, ga skušala dvigniti . . . Zaman. Stal je in obstal kot prikovan ob tla.

„Ne morem! . . .“

Tajno se je izvila ta prva, plašna beseda iz sirotinih ust.

„O, moreš, a nočeš — vedi, — nočeš, hinavka nesramna! In ker nočeš, — moraš! . . . Pa glej, no, glej hudiča prokletega . . . še niti ene cele butare ni v tem bornem košu, . . . samo par klinec drobni, ničevih štrli tu . . . a drugi leže vsi raztreseni, razmetani vsenaokoli po tem prokletem snegu . . . Ali so te obsedli vsi hudiči vesoljnega pekla?! Takoj mi pomaši ves, pa prav ves ta les v koš! Takoj, — takoj! . . .“

Razjarjena žena je zapičila drog, ki je v višini plapolal v zdaj-pazdaj iskre sipajočem ognju, v sneženo plast in sama prišla za koš.

„Pri poštenih ljudeh se naloži do vrha, . . . vedi, vedno do vrha, . . . ti ciganka nepoštena, ti lenoba vseh lenob! . . . Pa kako se ti zdaj to obrača zaspano in krmežljivo in brezbržno! . . . Glej no, kar ne zgane se! . . . O, danes pa bo pela doma brezovka! In po nagem životu te pretepem, četudi do krvi, . . . da, — do krvi! . . .“

Z živo naglico se je sklonila naposled srdita žena sama in začela pobirati ostanke razvezanih butar ter jih nato mašila in zmašila v koš . . .

„Nastavi grbo! . . . In če mi ne neseš sedaj, te pretepem že tukaj!“

Močna žena je s krepkim sunkom ročno dvignila koš ter ga zadela ob ramo nizkopostavne, slabotne devojke.

„Sedaj hodi!“

Zaječale so bolne grudi v težkem vzdihu, izdihnjenem v bolestno grgranje. Globoko sklonjena pod svinčeno težo, se je opotekala dva drobna koraka v sneženi gazi in obstala za hipec v burnem drgetanju.

„Hodi!“

V stisnjene, trpeče prsi ji je v trenutku šinila krčevita in dušecha bol, v ustih so se nabirale pene in nenadoma je privrel skozi grlo mogočen, topel curek in švignil v temni boji v beli sneg . . . In že isti hip ji je dogorel žar plamenice, . . . ugasnila ji je belina snega v hipni noči za zastrtimi vekami in nepremagljivo breme jo je pahnilo s kruto silo na mrzla tla.

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Sodoma.

Spisal Fr. Strnad.

V.

o je stopila v sobo, je sedel njen mož pri mizi. Menda je bil ravno pokosil. Pred njim je stalo par krožnikov z ostanki jedil, pol-litrška steklenica, v kateri je bilo še nekoliko vina, in prazna sifonka.

Nekaj kakor senca mu je izpreletelo obraz, toda takoj si je opomogel. Vzdignil se je malo s sedeža ter ji pomolil roko.

„Eh, ti si? . . . Kako pa, kaj pa . . . Sedi vendar!“

Govoril je sladkobno in smehljal se je po svoji stari navadi. Nikakega nemira ni bilo zaznati na njem. Samo oči so mu bile nekako kalne in pogled malce zbezan. Ni si ji upal pogledati v obraz, kakor bi se bal, da bi mu ne čitala v očeh, kake misli mu vstajajo za nelepim čelom.

„Pa pisala bi bila vsaj prej!“

„Čemu?“ je vzdihnila in se zgrudila na klop ob strani mize.

„Najlepšega vremena si nisi izvolila!“

„Kaj hoče vreme! Saj nisem hotela napraviti izleta za zabavo!...“

Njegovi od maščobe zaliti prsti so zabobnali po mizi in že itak od krvi zaliti obraz mu je potemnel še bolj. Postalo mu je tesnobno. Slutil je nemara, da ga čaka nekaj neprijetnega, in naj bi bile tista neprijetnost tudi zgolj besede. Žena se mu je videla tako čudna, tako izpremenjena. Že to ga je presenetilo, da si je sploh upala priti.

„Pa vsaj ni kaj napak — doma?“ je vprašal posiljeno, obotavljaje se, kakor bi pretehtaval nekaj važnega in preudarjal pri vsaki besedi, si li ne povzroči ž njo kake neprilike . . .

„Moj Bog, kako bi ne bilo napak, in tukaj — je menda še bolj!“

„Tukaj?“ . . . Privzdignil je obrvi in jo pogledal. — „Ne da bi vedel!“

Delal se je nevednega, a umel jo je! Postalo mu je vroče. Premalo je bil pripravljen na to, kar je imelo priti. Vstal je naglo, dasi mu je bilo videti telo leno po obilo zaužiti jedi in pijači, ter rekel odhajaje:

„Ne vem, kaj dela Malka, da ne pride. Malo kosila naj ti napravi!“

„Pusti, prosim; nisem prišla, da . . . Ne ljubi se mi jesti . . . Ostani, prosim . . .“

A on je ni poslušal. Šel je, rekoč, da se precej vrne. Toda par trenutkov nato je stopila sestra sama v sobo. Pozdravila jo je burno, prav kakor je odgovarjalo njenemu živahnemu temperamentu. Objela jo je in poljubila . . .

„Za pet ran — v takem dežju . . . pa vsaj ni . . .“

Njo pa je hipoma premagala boleost. Svojemu možu nasproti si je pomišljala, branil ji je tisti strah, ki ga je občutila vedno pred njim, da mu ni mogla povedati naravnost, kaj jo je privedlo — toda sestri se je hotela izpovedati takoj, njej nasproti se ni hotela in ni mogla zatajevati — morala si je čimprej razbremeniti srce.

„O Marija, daj, da najdem prave besede!“ je molila potihem. A ko je hotela izpregovoriti, jo je posilil jok in samo vzdiknila je: „Sestra . . . o sestra!“

Kakor bi bila večča roka izvabila zamolklim strunam pretresljiv akord, tako je zazvenel ta jok, razodevajoč vso nepopisno bol in žalost njenega srca.

Sestra je osupnila. Njen obraz se je hipoma izpremenil. Iz oči ji je izginil prejšnji živahni ogenj in nekaj mračnega se je pojavilo v njih. Lica so ji postala resna in okrog usten so se ji začrtale globoke poteze. Toda ona ni zapazila te izpremembe in vzdiknila je iznova s povzdignjenimi rokami:

„Sestra, prosim te, kakor se Bog prosi v svetih nebesih, usmili se me! . . .“

Umolknila je, ker jo je dušil jok, morda tudi, ker je pričakovala, da se sestra oglasi. Toda preko sestrinih ust ni bilo besede. Molčala je in zrla v tla. In ko je videla, da ne dobi odgovora, je še dostavila:

„Malka, ali si vse pozabila, ali nič več ne veš, se nič več ne spominjaš? Ah, kako, kako sem te ljubila, kako sem te imela rada, a ti . . .“

Tedaj pa se je vzdramila tudi sestra.

„Ali mar ne ljubim tudi jaz tebe . . . ali te ne ljubim . . . ne ljubim, sestra? . . . O, kako krivična si! . . .“

Skočila je k njej, objela jo še viharneje nego prej in tudi ona se je razjokala. In jokali sta obe, kakor bi si hoteli duši izjokati,

in njune solze so povedale več, nego bi bile mogle povedati kdaj besede . . .

Umela je zdaj svojo sestro in zasmilila se ji je. Umela je zdaj tudi materine besede, ko ji je rekla: „Dokler bo on hotel, ne pojde strani! . . . Presodi sama sebe in umela boš njo!“ Da, umela je zdaj vse! . . . Vedela je, da je vse zaman . . . vse izgubljeno zanjo . . . da odločujejo tu sile, katerim nasproti je njena molitev preslaba . . . Vedela je, da je sestra pomilovanja vredna kakor ona sama, in smilila se ji je in odpuščala ji je . . . Toda odreči se njene želje vendar niso hotele. In ko je tisti hip zopet on vstopil, je zdrknila na kolena pred njega in zaprosila:

„O, odvzemi to gorje od mene . . . kajti jaz ne morem, jaz ne morem tako . . .“

Njegove oči so zamežiknile in nejevoljno se je obregnil:

„Kake neumnosti mi delata obe? Kaj naj pomeni ta jok?“

In prijel je mlajšo sestro za roko ter jo odvedel.

Ostala je sama, in ko se je odpravljala zopet na pot, ni bilo nikogar, ki bi ji bil stisnil roko . . .

VI.

Oblaki, tisti sivi, umazani, neznosno dolgočasni oblaki so leteli, kakor bi lovili drug drugega preko neba, dreveč v eno in isto mer: od jugozahoda proti severovzhodu in dež je lil, kakor bi bilo izpuhtelo vse morje ter se hotelo izliti zdaj zopet na zemljo.

Kolesa poštnega voza so grmela po izprani cesti, brluzgala skozi rjave luže ali pa zamolklo brneč se vila skozi blato, pomešano z ostrim peskom.

Včasi je potegnila malce sapa in dež je zavil postrani, toda kmalu je začelo padati spet naravnost doli, in to je bilo še dolgočasnejše, še pusteješe . . .

Nazaj grede je sedela poleg postiljona. Bolj zavarovana proti dežju bi bila v vozu, a bilo ji je prezaduhlo notri . . . njena vroča glava je potrebovala svežega zraka . . .

Za nekaj časa ji je skoro odleglo. Njeni upi so bili uničeni, vedela je, da nima pričakovati ničesar več, a njej je bilo, kakor bi bila opravila važen posel, kakor bi imela težko stvar za sabo. Neko čudno ravnodušje se je je lotevalo. Bila je v podobnem stanju kakor človek, ki je prišel ob vse svoje premoženje, pa se še ne zaveda prav posledic svoje izgube. Znala je, da se ne da na njeni

usodi nič več izpremeniti, a niti razočarana ni bila ta hip, niti čudno se ji ni zdelo, da se je izkazalo vse njeno veliko zaupanje v višjo pomoč tako ničevno in prazno. Zdelo se ji je, kakor bi moralo biti tako in nič drugače. Da, celo pozabila je skoro, zakaj je bila na potu, kajti začele so jo zanimati stvari, ki jih tja grede niti zapazila ni bila. Tuintam se je ozrla v kako hišo in na ljudi, ki so stali na pragu in se ozirali proti nebu, kakor bi se prepričati hoteli, ali nalivu še ne bode kmalu konec . . . Po cesti je prišla tropa ciganov nasproti, bosih in gologlavih in po životu le prav za silo pokritih. Tekli so, kakor bi hoteli ubežati dežju. Poznalo se jim je na obrazu, da jim ne ugaja neprostovoljna kopel, kajti nekamo plašne, prestrašene so bile njih oči. In zeblo jih je. Kolena so jim klecala in stisnjeno so se držali. „Revčki“, je pomislila in pomilovalno je gledala nanje. Kolikokrat jih je videla, a še nikoli se ji niso smilili! . . . Zlasti pa je vzbujalo njeno pozornost početje postiljonovo. Na potu so ga ustavljali ljudje in mu dajali naročila. Vsako pismo, ki ga je prejel, si je ogledal od vseh strani, vprašal po dvakrat, trikrat, kje naj ga odda, potem pa vtaknil vsako v drug žep. Kadar pa je bilo treba katero izročiti, privlekel ga je na dan. Ali ni ga dal precej iz rok, ampak pomudil se dolgo pri naslovu, kakor bi čital, in pozvedoval je vse mogoče, predno se je ločil od njega. Da bi ljudi še bolj uveril, da zna čitati, je posegel včasi nalašč po napačnem pismu, pogledal ga pazljivo, šepetal nekaj časa z ustnicami, prav kakor če se človek muči s čitanjem slabe pisave, zmajal nato nejevoljno z glavo ter izvlekel drugo in tretje, dokler ni prišel do pravega, ki je bilo prav od kraja na svojem določenem mestu, tako da je bila vsaka zmota izključena . . .

„Kaj žene tega človeka, da se dela bolj učenega, nego je?“ si je dejala potihem, in ustnice so se ji zategnile na smeh. Res, zabavala se je, ko je opazovala postiljona. Tako nenavadno lahko ji je bilo hkratu pri srcu. Razmišljala je še o tem in onem, a nase in ono, ki jo je ravno še tako pretresalo, je pozabila skoro popolnoma. Toda le nekaj časa je trpelo to. Nenadoma se je zdrznila, pri srcu jo je zaskelilo in s podvojeno silo se ji je obnovila bol. Zavedela se je hipoma zopet svoje žalostne poti in one temne misli, ki so jo spremljale tja grede, so se ji pojavile iznova. Iznova se je zmisli na svojo prošlost, na svojo mladost in dogodek za dogodkom je stopal zopet pred njene oči . . . Ah, kako, kako je bilo to mogoče! . . . Izméd vseh svojih vrstnic je bila najpridnejša, najpobožnejša, a nobena ni bila tako nesrečna! Kako je bilo to mo-

goče? . . . Ali ni vse nič, ali je laž tisto in sleparstvo, česar so jo učili, kar so ji pripovedovali v šoli, v cerkvi? Zakaj je morala baš ona postati žrtev tega človeka? Zakaj je usoda hotela, da je zašel k njim? . . . Zakaj je dopustila volja tistega, ki bi jo bil lahko obvaroval, da je omagala v njegovem objemu? . . .

Kakor pekoč ogenj so jo žgale te misli . . . Mučila se je, da bi preumela vse to, a zaman je bilo njeno prizadevanje in hitro je občutila omejenost svojega razuma . . .

Ko bi njega ne bilo, ah, kako srečna bi lahko bila! O, da se niso izpolnile njene mladostne sanje! Kaka slast, izprehajati se po samostanskih vrtovih in uživati mir, kaka blaženost, ničesar vedeti, ničesar slutiti . . .

O, zakaj je prišel! Noben drug bi je ne bil premagal, samo njemu, njemu se ni mogla ustavljati, ki je bil tako grozen . . .

In ko bi vsaj sestra ne bila tista! . . .

Sestra . . . sestra! . . . —

Videla je hkratu oba pred seboj! . . . Oči so ji strmele v megleno ozračje, a ona je videla vse, kar se je godilo tisti čas v sobi, kjer je pred malo časom zaman moledovala, zaman pretakala solze . . .

Videla ju je drug poleg drugega. Njegova desnica se je ovijala okoli njenega pasu, a ona se ga je oklepala z obema rokama okoli vratu. Tišina okoli njiju . . . samo njuno težko sopenje je čuti. Njegove oči se lesketajo v pohotnih solzah in njegove ustne drhtijo poželenja . . . Ona pa strmi zamaknjena vanj in trepeta v slasti, ki ji jo budi spomin na to, kar je bila že užila, in misel na to, kar je še čaka. Njena usta ne govore, a njeni koprneči, naslade pijani pogledi vzdikajo: „Moj si . . . moj si . . . samo moj!“

Srce se ji je stisnilo, planila je pokoncu in spametovala se šele, ki jo je postiljon potegnil nazaj na sedež. Ni umela zdaj, kako je mogla tako oditi . . . Ah, če bi bila zdaj tam, zdaj . . . Tja bi skočila in iztrgala ji ga in več, več bi ga ne izpustila . . . In če bi morala umreti oba — ne, ne bi ji ga pustila! Njen je bil, ona edina je imela pravico do njega! Kaka grešnica ta njena sestra! Ali ne zasluži, da . . . Kdo bi ji mogel zameriti, kdo obsoditi jo, če bi ji zasadila nož v srce? . . . Da, z nožem, z morilnim orodjem v roki bi bila morala stopiti prednjo in zapovedati ji: „Idi, tu je meni mesto, ne tebi, idi, skesaj se in delaj pokoro za veliki greh! . . .“

Toda samo nekaj časa je tako besnelo v njenem srcu, potem pa je postalo zopet vse krotko v njenih prsih in globoko usmiljenje je občutila . . .

Spomnila se je sestrinih solz in nobenega vzroka ni imela dvomiti, da so bile odkritosrčne. Preveč neposredovane so privrele na dan, da bi jih smela smatrati za hinavske. Odkritosrčne so bile te solze in grenke — čutila je to . . . Toda, ali ni bilo tisti grenkosti primešane tudi nekoliko sladkosti . . . Grenke so bile tiste solze, ker so imele svoj vir v spoznanju krivde, morda tudi v kesanju, ali spomin na krivdo samo je bil morda vendar osrečevalen! Ali ni tudi ona sama jokala često, često . . . ali ni bila v tistih časih tudi ona žalostna in obupana . . . ali ni bila vsa tista slast prepojena z neko čudno grenkobo, ali ni občutila često kot grozno breme oblasti, ki jo je čutila nad seboj, in vendar se je tako rada vdajala tej oblasti, vendar si življenja niti misliti več ni mogla brez nje in tiste slasti . . . Ali ni mar sovražila njegove krutosti? Pa jo je vendar tako rada trpela . . . In tako se godi pač tudi sestri . . . Sovraži in ljubi, ljubi in sovraži; a ljubezen je močnejša od sovraštva? . . . O, jokala je! Bridke so bile te solze, a tudi sladke . . .

In zopet ji je napolnil gnev srce . . . Nikomur, nikomur ni privoščila tiste slasti . . .

V premišljevanju jo je hkratu zmotil postiljon. Bil je čemeran in nezadovoljen. Ustavil je bil brez vidne potrebe že pred več gostilnami in nekolikokrat že je bil opomnil, da je žejen, ali ona ga ni čula, ali pa se ni zavedala pomena njegovih besed. To ga je naposled razjezilo. Smatral je za dolžnost vsakega potnika, ki se vozi s poštnim vozom, da daje za pijačo. In ker se razen nje ni vozil nihče, bi bila morala po njegovem mnenju že celo zadostiti tej dolžnosti. Čakal je in opominjal, a ko je uvidel, da zaman, se ga je lotila maščevalnost. Čudno je skremžil obraz in s porogljivim glasom jo je vprašal:

„No, kaj pa si opravila tam — pri možu in sestri? Nič, kaj?“

Stresla se je in oči so se ji razširile začudenja. Kako je vedel ta človek . . . kako je mogel slutiti? Se mu je li izdala kako? Ali pa je bilo znano že vsemu svetu, kar je ona tako skrbno prikrivala? . . .

A dasi svoje osuplosti ni mogla pritajiti, se je vendar trudila, da bi se pokazala ravnodušno. Odvrnila je, kolikor je mogla mirno:

„Po kar sem šla, to sem opravila!“

Toda postiljon se je zarežal neverno, zmajal z glavo, pomolčal, kakor bi se plašil pred zlobnostjo, ki jo je nameraval, potem pa vendar izpregovoril:

„Čudne ženske — ve! Najprej mati tvoja . . . potem ti in — zdaj pa še sestra! . . .“

„Ka — aj?“

Zasukalo se ji je pred očmi. Ni vedela, čuje li prav ali ne. Bilo je tudi pregrozno, da bi mogla verjeti . . . On pa se je zasmejal zadovoljno, kakor bi bil čutil, kako zelo se mu je posrečilo maščevanje, ter potrdil:

„No da!“

„Kaj praviš? . . . Mati? . . . O ti . . .“

„Kaj morda ne? . . .“

Hlapec se je še glasneje zagrohotal in mahnil po konjih, kakor bi hotel dati s tem še bolj poudarka svojim besedam. Njej pa je bilo, kakor bi ji bil priletel težak kamen v glavo. Čuden glas se ji je izvil iz prsi — glas smrtno ranjenega . . . Sveta nebesa — ali je mogoče? Rada bi bila odvrnila neusmiljenemu človeku, da je nesramen lažnik, ali spomnila se je na to in ono, kar ji je postalo šele zdaj jasno in je pričalo, da je govoril resnico. Ali, da, zdaj je bilo jasno . . . jasno! . . . Zdaj si je mogla razlagati marsikaj, kar se ji je zdelo prej čudno, neumevno . . . Zdaj je vedela, zakaj jo je mati tako sovražila, vedela tudi, odkod tisti spori v hiši . . . vedela, zakaj je bil obraz njenega očeta vedno tako žalosten, kaj je bilo vzrok njegovemu trpljenju, kaj vzrok, da so ga naposled potegnili iz vode!

Ubogi, ubogi oče! . . . Zdaj se ji je še bolj smilil! . . . Še to . . . še to torej! . . . In vse to je zakrivil on . . . vsega tega je bil kriv ta strašni, strašni človek! . . . Groza jo je obšla . . . Kaka zmeda to! Mati ljubosumna na hčer in sestra ljubosumna na sestro in vse zaradi njega . . . njega, ki je bil njen mož! Kako grozno, kako strašno! . . . Trepetala je po vsem životu . . . Skoro pojmiti ni mogla . . . Vse to se je godilo, in ona je pomagala, da je bil greh še večji . . . Ali je bilo v Sodomi huje? . . . Kako to, da ni še treščilo v hišo, kako to, da ni še padel ogenj z neba na streho, pod katero so se godile take stvari? . . .

Ona tako v sredi — med materjo in sestro . . . Grozno!

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

Ferd. Seidl: Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice.
I. zvezek. Ljubljana 1907. Izdala „Matica Slovenska“.

Ocenjevalec slovenskih knjig je doživel ob Seidlovom delu vesel praznik, a tako redek, da se pripeti jedva vsaka tri leta, morda niti to ne. Kak praznik? Mesec za mesecem, leto za letom dobiva v roke tista majčkена delca iz krošnje našega slovstva, delca, ki jih je tolikokrat rodila le trenutna potreba, lakota vseh vrst, in ki jim je bila gonilna sila (zamašite si ušesa!) — španska muha! Zato pa bi ocenjevalec najrajši oblekel praznično obleko, ko opazuje, čitajoč stran za stranjo te knjige, koliko učenjaškega znanja, koliko vnetega truda, oduševljenega zaradi prezanimive snovi, je položčenega pred nas za prazničen užitek, in to ne le ravnodušno, da bi uživali snovno, ampak z ljubeznijo pravega očeta.

Kdor čita naslov, naj nikar ne misli, da je v tej knjigi vezana in s 24 raznimi podobami le na zunaj opremljena kaka pusta učenost. Ta „geološki in krajski opis“ (tako označuje g. pisatelj svoje delo) je pravi zbornik baš najzanimivejših prirodozlovnih ved, a ne podan v suhi teoriji, ampak pred našimi očmi živo razvit iz naših tal, z naših vrhov, ki smo jih tolikokrat občudovali nezavestno, iz naših studecev, pašnikov, strug itd. Seidlova knjiga nas vodi vrhutega s pomočjo konkretnih ostalin nazaj v dobe razvoja naše zemlje, ki se ne dado časovno premeriti niti s stotisoči leti, ampak le v medsebojnem sporedu razpostaviti; ona nam po neovrznih dokazih, ki jih moremo vzeti v roko (kamen in prst!), razbistruje, kako in kje so se gore gubale in lomile, kako se je ena plast odtrgala od debla in kako se lomljeni konci tudi na oddaljenih gorah še do pičice natančno dado zasledovati, ona nam pojasnjuje, zakaj so baš tu rodovitna tla, da se je mogel naseliti kmet, zakaj ondi izvira studenec, zakaj se nahaja med enoličnim kamenjem nenadoma plast čisto drugačne vrste. Skratka: gore z vsem, kar je na njih, res rastejo pred našimi očmi in zdi se nam, da gomezijo pod našimi nogami tisti bilijoni malih živalic, koral itd., ki so iz dna silnega svetovnega morja, pljuskajočega nekdanj med našimi zemljani, v milijonskoletnem svojem tihem delu zgradile bleščeče vrhove naših Grintavcev.

Sem se pojdite učiti nauk o naši zemlji in o prirodi sploh! Naravnost trdim, da ne zasluži imena olikanca, kdor o takih splošnih temeljih vse človeške vede ne ve nekaj odstotkov tega, kar nudi ta knjiga v splošnih svojih uvodih, a takisto trdim, da ni olikan Slovenec, kdor te knjige ne pozna! Vso njeno vrednost pa bo šele prepoznal, ako kolikor toliko prepozna ozemlje, ki se ga tiče. To pa ni težko. Saj segajo takozvane „Kamniške Alpe“ pravzaprav od Vranskega do Žirovnice in se zato govori o krajih, ki so vsakemu dostopni. Ni mi pač treba naglašati, da knjiga ni kak turistovski spis, namenjen le za hribolazce; doline so prav tako in često še važnejše nego vrhovi sami. Okrog Begunj, okrog Tržiča, v dolini Kamniške Bistrice, v Črni dolini, na Jezerskem, v Lučah, v Gornjem gradu in v vseh drugih gorskih vznožjih je priroda odprta tej knjigi. Taka knjiga nam šele odpre prirodne krasote in nas odvrne od opasnosti, da hodimo okrog povsod in povsod, a ne vidimo „nič posebnega“.

Pisatelj je vse kraje obhodil do zadnjega kotička sam in zasluži že zato občudovanje. Bralci ne bodo obhodili vsega, a priporočati jim je, da si pred turo prečitajo dotične odstavke v knjigi; zato naj pisatelj nikakor ne zamudi, sestaviti za končano delo (II. del izide koncem leta) točno kazalo vseh krajevnih imen¹⁾. Pa tudi, kdor malo hodi okrog, imej knjigo vedno blizu rok; skrbno izbrane slike in instruktivni prerezi mu predočujejo tudi v sobi vse čudovitosti naših gora.

Knjiga je tudi temeljne važnosti kot uspeh na znanstvenem polju: pridobili smo si ž njo domovinsko pravico v novi stroki, in sicer strokovno in jezikovno. Zato bodi izrečena hvala in priznanje prof. Seidlu, nezaupnica pa raznim „učenim“ gospodom, ki poceni renomirajo v družbi prijateljev in prijateljic s svojo učenostjo, ko pa se jim namigne, naj stopijo z učenostjo na dan in plan, se s sto izgovori — zabubijo.

Dr. Jos. Tomižšek.

Zabavna knjižnica „Slov. Matice XIX. (1907). (Konec.) — M. Pugelj je priobčil dve črtici, ki sicer obe izdajata vzornike, od katerih se je učil mladi pisatelj, vendar kažeta tudi marsikatero potezo, ki priča o lastnem opazovanju in dozorevanju umetniškem znanju ali vsaj o resnem trudu. Zanimivejši in vsekakor dovršenejši je prvi spis, ki nosi naslov: „Kapela sv. Florjana“. Tu je namreč značaj glavnega junaka, ki je neke vrste posebnost ali skoro idiot, očrtan dovolj skrbno in plastično, dejanje pa, ki se enakomerno giblje na zunaj in znotraj, je predloženo živahno in se razpleta s primernim tempom. Sicer se ne da tajiti, da je tuptam poteza, ki jo je hotel pisatelj porabiti kot oznako nedoločnega psihičnega stanja, v resnici sama po sebi nejasna in netočna, torej ponesrečena, da je celo nepotrebnih ali vsaj ne dovolj ekonomično izrabljenih momentov, vendar dela celota dovolj enoten vtisk in je dejanje izvedeno precej verjetno do naravnega zaključka. — „Žandar Stružnik“ pa spada gotovo med medlejše spise našega zbornika. Res, da je lik junaka samega, suhoparnega, po paragrafi in službenih predpisih živečega in čutečega orožnika, očrtan plastično in gotovo po resničnem življenju, vendar nas odbija neka zunanja surovost, ki zamori vsako duševno razmerje do tega človeka: ne simpatija, pa tudi ne antipatija. In ta junak pahne v prepad moralnega blata — nevede in nehote — mlado natakario Elo, ki se je z vsem ognjem mladostnega srca oklenila tega silnega moža. In ko se po mnogih letih zopet srečata: on, isti suhoparni službeni mož, ona pijana vlačuga, in se njuni duši razumeta bolj nego tisti usodni božični večer, tedaj nas to srečanje, to obupanje od ene in pomilovanje od druge strani zopet ne more geniti, kar je vsekakor umetnikova krivda, da ni znal prav ubrati strun tragike, ki so mu bile vsekakor, kakor je snov, na razpolago. V spisu pogrešamo koncentracije in notranje toplote, duševnega dela umetnikovega, brez katerega je še tako preslajšava snov surova zunanost, ki nas dosti ne briga. — Novela „Pigmalion“, ki jo je napisal VI. Levstik, je vzeta iz umetniškega življenja. Junak ji je kipar Tomaž Krševan, najdenec in gojenec učiteljskega para. S prikupljivo ljubkostjo in blažilno mirnostjo je očitana dečkova prva mladost, v kateri že ima važno in skoraj odločilno besedo župnik Ignacij Benja, tisti mož, ki postane pozneje bodočemu slavnemu umetniku v gotovem zmislu skrbnik in nazadnje idealen, očetovski prijatelj gotovemu mojstru. Zdi se mi, da je lik tega umetniško čutečega starčka, kakor ga je ustvaril Levstik, nekaj nov tip v naši književnosti, seveda le tip — ideala; žal, da pri naših razmerah še ni mogoč tak tip življenja! Kdor pa čuti umetniško, ta čuti tudi clo-

¹⁾ Ako etimologija kakega imena ni povsem jasna, naj se pusti v obliki narodne izreke.

veško. Tako se zgodi, da je stari župnik Benja skoraj posrednik in zaščitnik ljubezni, ki vzklije kiparju Tomažu do krasne Tržačanke Ane baš pod župnikovo streho. Kakor diskretno je risana ta ljubezen med mladima človekoma, tako diha iz nje vsa romantika, ki je je sposoben moderni umetnik; ta sila pride tem bolj opravičeno do veljave, ker ljubi na eni strani umetnik z vsem srcem prve silne ljubezni svoj umetniški ideal, ki ga meni zreti utelešenega pred seboj, na drugi strani pa uživa ljubezen razvajeno mestno dekle pri globokočutečem umetniku in je prepričana o nestalnosti svoje ljubezni za prihodnost; to nesigurnost sluti tudi Tomaževa duša, vendar ljubi, ker zanj v ljubezni ni računov. Tretji del pa nam prinaša epilog ljubezni: Ana se je poročila z debelim tržaškim mesarjem, Tomaž pa se razočaran in obupan vrže v vrtinec razkošnega umetniškega življenja, ki ga spravi ob voljo do stvarjanja in ga nazadnje pripelje v bedo in skoraj v pogubo. Cankar je, rišoč take junake, obstajal pri tej postaji, Levstik pa gre dalje in zaključuje račune s pozitivnimi postavkami. Seveda ne morem trditi, da je ta pot vseskozi umetniško izravnana in izglajena; tu je porabljenih vse preveč raznih in skoraj nesorodnih sredstev, po katerih ta oddelek kričeče odstopa od prejšnjih dveh. Jaz celo o glavnem argumentu, po katerem se izvrši ozdravljenje Tomaževe duše, nisem docela prepričan. Pač pa moram priznati, da izzveneva novela v harmoničnih akordih, ki nas spominjajo prejšnjih partij: dejanje se zaključuje na posvečenem mestu, v župnišću, kjer je živel in kjer ravnokar umira mož, o katerem je bilo takorekoč poosebljeno spoznanje pravega življenja in življenje samo. In v tisti uri, ko je z blaženim nasmehom na ustih umrl župnik Benja, se je preporočil Tomaž Krševan, ker je med svojim razočaranjem in na živem vzgledu župnikovem spoznal, kaj je življenje. Stopil je naravno pot proti ciljem umetnosti, kamor peljejo delo in znoj in potrpljenje, ker ni gorja — kakor trdi umirajoči župnik, ki bi ga ne prenesel — mož. — Od istega pisatelja je krajša črtica z naslovom „Sirota Jerica“, ki se po ideji naslanja na znano narodno pesem, ki pa je izvedena vse realističneje in v zmislu modernih socialnih, točneje, mestnih razmer. Poleg pasivne junakinje Jerice je prav mojstrsko orisanih še par drugih likov; pred vsem so to židovski agent Theuerrockh, ki se z idealno vnemo poteguje za Jeričino ljubezen, širokoustni čevljar Dolžan in propadajoči študent Rudolf Adam, ako ne govorim o Kuraltovi družini, ki je vsa izkoriščevalka sirote Jerice. V Jeričinem značaju je edina aktivna poteza požrtvovalnost, ki ji je prešla v kri in meso, ki se izraža v naravnost herojskih oblikah, ko jo začne gibati toliko časa duševno hrepenenje po sreči, po ljubezni. In to čuvstvo postane odločilno in se razvija do tragičnih razmer, ko spozna nesrečnega študenta Adama, ki ga obenem ljubi in kot sorodnega trpina pomiluje. Da mu vse: denar in sebe. Originalni zaključek, do katerega je pritiral pisatelj dejanje, je prav tako naravno kakor mojstrsko predločen, bodisi da se vrši pred našimi očmi, bodisi da se reflektuje v vtiskih, ki jih je napravil „škandal“ na tiste, ki so prej stali poleg Jerice na deskah življenja. — Zanimivi sta tudi zadnji številki našega zbornika, ki ju je napisal C. Golar; vzeti sta iz cikla: „Gorenjske povesti“ in se že na zunaj kažeta kot proizvoda s strogo krajevnim koloritom, kar je tudi nekaj znak nekaterih mlajših naših pisateljev. Morda bodo postali taki umotvori zlasti Golarjeva posebnost. Prav posebno zanimiv umetniški poskus se mi zdi prvi sestavek „Lenčica in zmaj“, ker gradi pisatelj zunanje novelistično dejanje na temelju ljudske pravljice. Ni brez težav tak poskus in gotovo je nevarno tako podjetje. Ako hoče umetnik doseči svoj cilj, ne zadostuje samo, da do jedra pozna misel in pomen proizvodov ljudskega proizvoda, na katerem zida, ampak mora gledati zlasti na to, da zlije oba elementa v tako

celoto, da drug drugega ne moti, da ne čutimo že na prvi pogled — varanja. Da je s takimi snovmi dandanes v neposrednem razmerju le še ljudstvo, kmetsko ljudstvo daleč od mesta, to je naravno, zato je tudi naravno, da je zgradil Golar na tem temelju povest iz kmetskega življenja. Ali tudi tu so kočljivi pomisleki, kajti tudi naš kmet dandanes tem stvarjem kar tako ne veruje; torej treba posebnih razmer in morda tudi posebnih oseb. Zato je Golar srečno postopal, da si je izbral šele doraščajoče, šele zavedajoče se deklet, ki je vsled vzgoje in morda tudi svoje narave pod posebno ostrim vplivom bajnega sveta. Sicer pa je govor skoraj izključno o ženskah, dekletih večinoma. Realno dejanje je romantično, v ljubezni pa je, kakor znano, naš mladi kmetijski svet posebno poetičen, vsaj kar se tiče besed in oblik, četudi ne toliko po mišljenju. Da pravljica, kakor jo pripoveduje Golar, ni znana med ljudstvom prav v tej obliki, to se mi zdi več kot gotovo; sicer ni to glavna stvar pri beletrističnem proizvodu, kjer veljajo za umetnika deloma lastni estetični zakoni, izvirajoči iz krepke osebnosti. Vendar moram pohvalno omeniti, da Golar v splošnosti nikjer ni grešil proti značaju ljudskega izročila in mišljenja. Nenaravno in nepotrebno se mi zdi, da Lenčica občuje s svojo rajno babico, in to pri belem dnevu; pač bi bilo razumljiveje in bi nič ne motilo, da nastopa babica živa, saj je ona pred vsem nositeljica podedovanih ljudskih poetičnih in bojnih nazorov in oblik. — Na kmetsko življenje in ljudsko verstvo se naslanja tudi druga Golarjeva črtica „Lovec Klemen“. To je eden izmed tistih divjih lovcev, ki jih pozna naša knjiga že nekoliko, samo da je ta še posebno divji. Skoraj da je bolj podoben tistim planinskim divjim lovcom, ki jih jako pozna nemška književnost raznih oblik. S temi nemškimi brati je Klemen tudi po tem v sorodstvu, ker je v zvezi z divjim lovom; ta bajčna misel v tej obliki pri nas menda ni samorašča, nastala je pod tujimi vplivi. Ne trdim, da bi bili taki motivi manj zanimivi za značaj našega ljudstva ali manj rodovitni za spretnega umetnika, marveč sem hotel že ob začetku opozoriti na to dejstvo, da se stvar loči in s tega stališča presoja in v tem zmislu uporablja. Vendar tudi tej zaključni Golarjevi črtici ne morem odreči krepkih, naravnost epičnih potez, dasi so ubrane barve bolj na mračno in osorno.

Dr. Iv. Merhar.

Anton Breznik: Besedni red v govoru. Pretisneno iz „Dom in Sveta“, 1908. Založila Kat. Bukvarna. Natisnila Kat. Tiskarna. Ljubljana 1908. —

Odkar smo zavrgli pri ocenah knjig jezikovno stran kot za naše čase nepotrebno, devljejo zopet naši pisatelji slovenščino pogostoma na Prokrustovo posteljo. Temu ni krivo samo to, da jih ne prijemlje več kritika v tem oziru, ampak tudi to, da nimamo del, ki bi nam kazala pravilno materinščino. Da je temu tako, priča množica napak glede besednega reda, ker je ravno ta del slovniškega znanstva najslabeje obdelan, a ne samo pri nas, ampak tudi drugod. Imamo sicer nekaj pravil o besednem redu v govoru, toda ta so tako plitva, da je prava sreča, da se niso prenesla še bolj v življenje in niso napravila še večje zmede.

Izmed slovanskih narodov imajo posebe razpravo o besednem redu v govoru edinole Srbohrvatje: „O redu reči u srpskom. jeziku“, P. Djordjević, v Glasu srp. kr. akademije 53, II. razred, 35. Kdor pa se je pri Slovencih zanimal za besedni red, ta je posegel po Dr. E. Bernekerjevem delu: „Die Wortfolge in den slavischen Sprachen“, Berlin 1900. In ker je ta mož profesor slovanske filologije na nemškem vseučilišču v Pragi, zato mu je tudi vsakdo verjel in se ravnal po njem, kolikor ga je razumel. Besedni red vseh indoevropskih jezikov je pa obravnaval v posebnem poglavju Delbrück v knjigi: „Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen“, Straßburg 1900, kjer je porabil tudi že prej imenovano Bernekerjevo razpravo.

Zdaj pa je podal tudi Slovencem iz „Dom in Sveta“ nam znani slovničar A. Breznik 64 str. (8°) obsegajoč spis o besednem redu v govoru. Pri tem razločuje dvojno stavo: prosto in neprosto. Neprosta je ona, pri kateri imajo besede že same po sebi določeno, stalno, bolj ali manj neizpremenljivo mesto v stavku. Take besede so: naslonice, prilastki, prilastkovi in partitivni roditeljski. O tej stvari ne piše Breznik, ker se mu zdi po spisih p. St. Škrabca, M. Murka in deloma Bernekerja že obdelana in tudi v pisavi utrjena. Prosta stava je pa ona, pri kateri še niso besede razvrščene same po sebi, temuč jih mora postavljati pisatelj tja, kjer jih zahteva pomen stavka.

Izvira besednemu redu pa ne vidi Breznik v stavku samem, ampak — in v tem tiči vsa vrednost njegovega spisa — v samostojnem govornem odstavku in ne zunaj njega, ker je celota besedne oblike stavek, celota besedne stave pa govorni odstavci. Bistvo govora je njemu organska vez besed v stavkih in stavkov v govoru. Organska vez besed — to se pravi, da besede same po sebi ne pomenjajo nič, temuč da dobe svoj pomen, t. j. poudar ali nepoudarjenost, edinole v stavkovi zvezi. Pomen se torej ne drži besede, temuč vsled stave drugih besed šele pride nanjo; po stavi besed se izpreminja tudi njih pomen. Breznik nam pa pokaže, da ne stoji stavčni poudar samo na nekaterih mestih, ampak da more stati na vsaki prosti besedi. Nosi ga pa ona beseda, katera podaja jedro stavkovskega pripovedovanja. Ker so pa vse besede organsko zvezane med seboj, je s tem tudi stavčni poudar organsko zvezan z vsemi besedami v stavku, tako da so mu vse besede podrejene. Stavčni poudar je pa lahko v situaciji že obsežen ali ne. Ako je v pripovedovanju situacije že obsežen, tako da se da iz nje pričakovati, stoji v začetku stavka, t. j. pričakovani stavčni poudarek. Če se pa iz nobene besede situacije ne more pričakovati, stoji na koncu stavka, t. j. nepričakovani stavčni poudar. In po tem kriteriju razlaga Breznik ves besedni red. Kadar nosi kaka beseda v stavku pričakovan poudarek, tedaj stoji tam, kjer jo pripovedovanje prejšnjega stavka napove; kadar ima pa kaka beseda v stavku nepričakovan poudarek, tedaj stoji pri koncu stavka, oziroma tedaj, kadar jo pred njo stoječe besede toliko opisujejo, da jo naredo razumljivo. Nepoudarjene besede pa se ravna po poudarjenih, in sicer se postavljajo po zvezi, po kateri vežejo stavčne poudarke med seboj. Seveda se govor ne plete vedno po logičnih zahtevah, zato veljajo glede stave besed tudi izjeme, katerih se je Breznik istotako dotaknil.

Vse hvale vredno je, da nam kaže v zadnjem poglavju na zgledih naše najnavadnejše napake. S tem je dobil spis tudi praktično lice. Razprava je hkratu temeljita in zanimiva ocena omenjenega Bernekerjevega dela, zanimiva tem bolj, ker je Berneker baje od vlade določeni naslednik Jagičev, in torej ne bode škodilo nikomur, če se malo pouči o temeljitosti nemških slavistov.

Breznikova razprava je jasno, tuintam šegavo, a povsod prepričevalno pisana. Ni pa morda samo kaka pregledna sestava že objavljenih spisov o besednem redu, ampak znanstveno pisan plod samostojnega raziskovanja in razmišljanja, ki zasluži največjo pozornost naših slovničarjev in pisateljev.

Dr. L.

Znanstvena knjižnica „Omladine“. I. knjiga, 1. snopič. Razvoj mišljenja evropskega ljudstva. Fran Drtina. (Avtoriziran prevod iz češčine.) V Ljubljani 1908. Založila „Omladina“. — Znanstvena knjižnica „Omladine“ izhaja v mesečnih sešitkih po 4–5 pol. Naročnina za celo navedeno delo znaša 4 K 20 h, za posamezne zvezke 72 h.

Uvod v narodno gospodarstvo. Po Maurice Blockovi knjigi „Petit manuel d' économie pratique“ uredil Vekoslav Kukovec. V samozaložbi. — Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Cena 1 K. — Predgovor knjigi je napisal g. dr. Pavel Turner, ki jo kot izvrstno uspelo toplo priporoča. Tudi če bi priporočila od tako merodajne in verodostojne strani ne bilo, prepriča že površen pregled vsebine vsakega, da je delce res nekaj posebnega in da je vredno čitanja. Na preprostejši način res že ni mogoče obdelati tvarine, kakršna je narodno gospodarstvo!

Silvija Str. Kranjčevića najnovejša pesniška dela izda ob petindvajsetletnici njegovega umetniškega delovanja „Društvo hrvatskih književnikov“. Naročnina 20 K naj se pošilja omenjenemu društvu v Zagreb, Gajeva ulica 4, kjer se dobivajo tudi prospekti. Izdaja bode ilustrovana. Dobiček je namenjen pesniku, ki se nahaja radi dolgotrajne težke bolezni v hudi bedi. Želeti je, da bi se dobilo tudi med Slovenci obilo naročnikov na Kranjčevićeva dela!

Šolska izvestja za leto 1907/8. Sedmo izvestje mestne višje realke v Idriji prinaša razen navadnih šolskih poročil sledeče sestavke: I. Mestna realka v Idriji 1901/2—1907/8. II. Donesek k vprašanju o koncu sveta. Spisal Julij Nardin. III. Praktične vaje v kemiji. Napisal O. Baebler. IV. O domovini in naseljevanju južnih Slovanov. Spisal dr. Dragotin Lončar. V. Pozabljen pesnik. Literarna črtica. Priobčil Engelbert Gangl. — V izvestju kranjske gimnazije, ki je sicer nemško(!), je začel priobčevati profesor Ivan Grafenauer svojo študijo: „Zgodovina novejšega slovenskega slovstva“. V letošnjem izvestju je obdelana doba od Pohlina do Prešerna. Delo bode brez dvojbe vzbujalo zanimanje. Kadar bo završeno, se izpregovori tudi v našem listu kaj več o njem. — C. kr. I. drž. gimnazija v Ljubljani je izdala izvestje, ki je skozinskoz nemško, le naznanilo o začetku šolskega leta 1908/9 je tudi slovensko. Zanimivo je, da je bilo izmed vseh učencev (526) samo 45 Nemcev; k tem je prišteti še 71 Nemcev iz takozvane nemške filijalke. To so ogromne številke v trdno podstavo nemški gimnaziji in nemškemu izvestju! — Slovensko izvestje c. kr. II. drž. gimnazije v Ljubljani obsega poleg običajne vsebine popis in otvoritev novega šolskega poslopja z lepo sliko stavbe in okolice in s tlorisi ter natančen katalog učiteljske knjižnice. — Tudi mestni dekliški licej v Ljubljani je izdal prvo svoje izvestje z lično sliko in s tlorisi novega šolskega poslopja ob Bleiweisovi cesti. Izvestje je jako poučno, ker obsega poleg popisa novega poslopja tudi statut in učni načrt tega zavoda.

Upodablajoča umetnost

Umetniški paviljon v Ljubljani. Oziraje se na nujno potrebo umetniškega prometa v slovenskem narodu, se je obrnil slikar g. R. Jakopič na občinski svet ljubljanski s sledečo vlogo:

„Slavni občinski svet! Usojam se naznaniti slavnemu občinskemu svetu, da nameravam postaviti provizoren paviljon, služeč zgolj umetniškim namenom; obenem pa prosim, naj blagovoli slavni občinski svet podpirati moje podjetje s tem, da mi prepusti za zgradbo omenjenega paviljona del travnika onkraj železniške proge na desni strani Latermanovega drevoreda za dobo najmanj desetih let.

Načrt za paviljon izdeluje gospod profesor dr. M. Fabiani. Priložena skica podaja približno obliko in obseg paviljona.

Paviljon se bo uporabljal 1. za prireditve rednih umetniških razstav, ki so zdaj nemogoče radi pomanjkanja primernih prostorov, 2. je namenjen en del paviljona permanentnim umetniškim razstavam, 3. bo v primernih prostorih nastanjena moja risarska in slikarska šola.

Z zgradbo paviljona se torej uresničuje dolgoletne želje slovenskega občinstva. Odslej mu bo dana prilika, izobraževati svoje čute do upodabljaljoče umetnosti in sčasoma dospeti tudi do resničnega umetniškega razumevanja. Skrajna potreba je, da postane vendar tudi slovenski narod deležen tistih kulturnih dobrot, katere uživajo obilo že vsi drugi evropski narodi. Umetniških moči slovenskemu narodu ne manjka, le vsled čudnih razmer je slovenskim umetnikom otežkočeno občevanje s slovensko javnostjo. Narod jih ne pozna in se zato tudi ne briga zanje. Vendar pa je mogoče odstraniti to nenaravno razmerje, in ker je koristno za narod ter tudi za umetnike, da se začno spoznavati med seboj, treba je delati s primernimi sredstvi v dosego tega namena. In z zgradbo umetniškega paviljona, oziroma z umetniškimi priredbami, ki jih imam v mislih, se bo dosegel v tem oziru gotovo popoln uspeh. S priredbo rednih letnih umetniških razstav bo slovenskim umetnikom omogočeno, kazati slovenski javnosti svoje proizvode in stopiti v duševno občevanje z narodom, iz katerega so se sami rodili, a od katerega so zdaj tako odtujeni. Raznovrstne manjše permanentne razstave bodo vzdrževale živahno zanimanje občinstva za upodabljaljočo umetnost. Risarska in slikarska šola pa daje poleg vzgoje umetniškega naraščaja priliko tudi vsakemu omike željnemu lajku, utrjevati si razum in ljubezen do umetnosti. Te navedene umetniške priredbe bodo povod, da postane Ljubljana v kratkem središče umetniškega življenja na slovenskih tleh, kar je za mesto velikega kulturnega pomena; umetniške razstave bodo dalje jako ugodno vplivale na tujski promet, paviljon sam na sebi pa bo vsekakor v okras mestu.

Prepričan sem, da bo slavni občinski svet, vpoštevajoč važnost navedenih namer, podpiral moje podjetje v prvi vrsti s tem, da mi prepusti omenjeno stavbišče.

Ker je iz raznih razlogov važno in potrebno, da se priredi še letos splošna slovenska umetniška razstava, prosim, slavni občinski svet naj blagovoli mojo vlogo tako hitro rešiti, da mi bo mogoče pričeti še ta mesec z zgradbo paviljona.

Vloga je bila v seji občinskega sveta dne 21. julija t. l. povsem ugodno rešena. Z zgradbo paviljona se torej takoj prične; meseca oktobra bo stavba gotova in takrat se paviljon otvori s splošno slovensko umetniško razstavo.

Vabila in natančnejša pojasnila glede udeležbe na tej razstavi se bodo razpošiljala v kratkem na vse posamezne slovenske umetnike.

Več o paviljonu ter tudi o prireditvi umetniške razstave prihodnjič.

Z veseljem pozdravlja Jakopičevo zasnovo „Ljubljanski Zvon“, ki je lanskega leta pri poročilu o tržaški umetniški razstavi krepko poudarjal, da je že skrajnji čas, ustanoviti umetniški dom, kjer bi se ljudstvo moglo bližati umetnikom, kjer bi se učilo jih umeti in si svoje domove krasiti z njih umotvori. Našemu poročevalcu in kritiku naj bode hitro uresničenje njegove lepe ideje v prijetno zadoščenje za razne podle napade mazačev in kritikastrov.

Med revijami

„Savremenik“. Imeli smo že večkrat priliko, pohvalno omenjati ta „Mesečnik društva hrvatskih književnika“. Ker je baš zdaj končano prvo polletje, pribijemo na podlagi dosedanjih številk bolj in bolj v ospredje stopajoče dejstvo, ki more postati očitno vsakemu hladno objektivnemu motrilcu, namreč dejstvo, da je „Savremenik“ doslej prva in zato, kolikor je v naših razmerah mogoče, najboljša jugoslovanska revija; on posvečuje pažnjo vsem strokam in vsem kretnjam kulturnega gibanja Jugoslovancev, a tudi ne prezre svetovnih kulturnih pojavov. Že na zunaj je našemu časopisu to mogoče le zaradi velikega njegovega obsega: vsak mesec 64 strani teksta v 4°! V takih velikih zvezkih je prostora za teoretske članke (n. pr. Natko Nodilo: „Sloboda volje u književnika“, „Artizam“; Srećko Zindl: „Narodnosno pitanje u Hrvatskoj i Slavoniji“ i. dr.; in več biografsko-umetniških različne vsebine, spekulativne, poročajoče ali kritične), za beletristiko v najširšem pomenu, in za obsežen „Listek“, ki govori informativno včasih nekaj tudi o politiki, več o sociologiji, filozofiji, zlasti o književnosti vseh strok (v posebnem poglavju o prirodnih znanostih), o umetnosti vobče, o glasbi, o gledališču; prostora je naposled še za razne male vesti in — last not least — za polemiko, ki obsenčuje včasih tudi druge predele v listu.

List se ozira dosledno tudi na naše slovenske razmere in donaša rad ocene naših literarnih del. Takoj v 1. številki str. 51—52 je Drag. Domjanića jako laskava ocena Aškerčevih „Jadranskih biserov“; ocenjevatelj pravi med drugim: „U tim je pjesmama život mornarske duše: pogibije i sanje i šala i strava... Ima biserja u moru, ali ih može samo junak u jednoj noći godine naći; ima biserja u duši narodnoj, ali ih nalazi samo — pjesnik!“ — Jaz n. pr. sem poročal za list na kratko o Cankarjevih zadnjih delih in o Meškovem romanu „Na Poljani“, dr. Ilešić je objavil članek o Josipini Kunovičevi, Anton Dobronić ocenjuje publikacijo naše Glasbene Matice (Štirinajst moških in mešanih zborov. Uredil Matej Hubad) i. t. d.

„Savremenik“ in „Matica Hrvatska“. — Z eno besedo naj se dotaknemo tudi polemike, ki jo ima „Savremenik“ z „Matico Hrvatsko“, ali „Matica Hrvatska“ s „Savremenikom“, kakor pač prilike naneso; samo z eno besedo, pravim, ker v takih poslih se držimo dosledno tega načela, da se ne vtikamo v domače, hišne, družbinske razmere svojih prijateljev. My house is my castle — to veljaj i za nas i za vas! Vendar je postal v zadnjih časih razpor tako hud, da zbujajo pozornost, dočim so prvi meseci v letu pretekli dokaj mirno in so zato zaplodili nekaj lepih, objektivnih spisov i v „Savremeniku“ i v „Glasu Matice Hrvatske“, organu „Mat. Hrv.“ Zdaj pa zavzema polemika, direktno ali indirektno, precej prostora v „Savr.“ in napolnjuje skoraj edino vse predele po obsegu manjšega „Glasa“. — Ta in oni bo zaradi tega morda bil v plat zvona; mi nismo nič tragično razpoloženi, ker si na tihem mislimo, da gospoda niso tako hudi, kakor se delajo in kakor pišejo. Da! Hvala Bogu, da niso tako hudi, kajti škoda bi bilo, ko bi si tako odlični delavci na kulturnem polju (mi visoko spoštujemo razne nam znane može obeh strank!) zagrenili veselje do dela! A zanašamo se na njih delavnost in vztrajnost na potu do občnega blagra in smo prepričani, da se bosta oboji poti naposled strnili. — Le malenkostni ne smemo biti niti preveč občutljivi!

Kaj je neposreden povod ljuto vzkipelemu boju? Splošna ocena zadnjih publikacij „Mat. Hrv.“, ki je izšla v 5. številu „Savremenika“. Ta ocena res ni posebno laskava; pa kaj zato? Je li treba zaradi nje mobilizovati vse čete „Matice Hrvatske“? Ako so knjige dobre, prodle bodo v kljub morebitni nepovoljni ali celo krivični oceni! Vsak delavec naj dela mirno dalje, in ako ima iskreno zavest, da mu delo uspeva, zmaga bo z njim, ne z reklamo, ki jo počenja zase. Takisto: ako se „Mat. Hrv.“ iskreno zaveda, da je na pravem potu, more biti povsem mirna napram vsem kritikam. Sama si mora biti najstrožja kritikovalka, ne pa kritikovalka — kritik, ki se objavljajo o njej in njenih delih! Ni prava pot, da ona kot protitežje nasproti neugodnim ocenam hvali vsako svoje delo, ne zapazivši na njem niti enega madeža. Samohvala je vedno sumljiva in zbuja nevoljo in nehoti odpor; na to smo že lani namignili. Sploh bi bilo najbolje, ko bi Matica v svojem glasilu ne prinašala ocen lastnih del; dovoljena bi bila le bibliografska oznanila. Tako pa v preveliki gorečnosti štiti vsako svoje delo do zadnje pičice; ugovori se potem pleto brez konca in kraja ter v ospredje stopijo kaj hitro osebe, a stvarnost se odrine v stran. Kdor kaže dovolj ravnodušnosti, vanj se bodo kmalu naveličali drezati! Baš „Matica“ mora biti ravnodušna in je lahko, ker ima za seboj moč stare in krepke organizacije. Dosledna njena sedanja obramba nasproti vsakemu očitku dobi takoj značaj nedovoljene reklame in mirni, oddaljenejši motrilci opazujejo že več časa z nepovoljnimi čuti to res nekam reklamsko početje. Da nismo mi osameli, nam kaže dejstvo, da se je v konkretnem slučaju proti temu dvignila celo „mirna Bosna“: v Sarajevskem „Beharju“ (s 1. junija števil 30) so pisane tele vrste: „Ne možemo, da se ovdje ne osvrnemo na nešto... A to je reklama „Mat. Hrv.“ o toj knjizi (govori se o Andrijaševićevih „Slikah i pričah...“, ki jih je izdala „Mat. Hrv.“ za l. 1907). Ne može se prigovoriti tome, da „Mat. Hrv.“ s ekonomskih razloga obznaniuje sadržinu svojih izdanja; no nikako nije opravdano apsolutnim sudom prejudicirati glasu kritike a po gotovo ne ponizavati svoja prijašnja izdanja na račun novih. Matica je reklama ovaj put uzvisila Andrijaševića na račun Gjalskoga itd.“ V koliko je Matica udarila Gjalskega („Behar“ se ozira na navdušeno oceno Andrijaševićeve knjige v „Glasu Mat. Hrv.“), tega mi ne bomo preiskovali; opetovano pa izjavljamo, da bo Matica ravnala le v svojem interesu, ako ne stopa pred javnost vedno s samohvaio; ostenativno naj dela, stopa pa naj pred svet le z delom, ne z ostenativnostjo! Tako bo razorožila svoje istinite in dozdevne nasprotnike, med njimi tudi „Savremenik“. *Dr. Jos. Tominšek.*

Splošni pregled

Dvorni svetnik prof. dr. Vatroslav Jagić je slavil dne 6. julija t. l. svojo sedemdesetletnico. Tem povodom so mu izročili njegovi čestilci, prijatelji in učenci slavnostni spis. Vsled znanih razmer na vseučiliščih se je moralo omejiti slavlje na ožji krog. Slavnemu slavistu in učenjaku želimo še mnogo let!

Odkritje nagrobnika in spominske plošče Simonu Gregorčiču. „Osrednji odbor za Gregorčičev spomenik“ je sklenil odkriti dne 6. septembra t. l. spominsko ploščo na rojstni hiši na Vrsnem in nagrobnik „tam gori pri Sv. Lovrenci“ pod sivim Krnom v znak hvaležnosti slovenskega naroda napram geniju velikega pesnika. Spominska plošča in nagrobnik sta delo slovenskega umetnika Biteznika v

Gorici, omogočila pa je ta spomenika požrtvovalnost Gregorčičevih čestilcev. Slovesnost se bo vršila v skromnem slogu, in sicer po sledečem sporedu: ob 9. zjutraj odkritje spominske plošče na Vrsnem, ob 11. dopoldne pa odkritje nagrobnika na pokopališču. Na obeh krajih bode kratek slavnostni govor (govornika dr. Ozvald in dr. Šorli) in pevci zapoje nekaj Gregorčičevih pesmi. K tej slavnosti so vabljeni vse Slovenke in vsi Slovenci. Vrsno je približno sredi med Tolminom in Kobaridom. Udeležniki, ki pridejo po železnici, izstopijo na postaji Sv. Lucija-Tolmin, odkoder lahko dospejo do Vrsna deloma z vozom ali pa peš. Tudi od Trbiža čez Predel se je lahko pripeljati s pošto do Kobarida. Slavnost se konča okoli poldne. Najprimernejša kraja za obed sta prijazna trga Kobarid in Tolmin.

Trubarjev spomenik. Dne 8. septembra t. l. se položi pred „Narodnim domom“ v Ljubljani temeljni kamen Primoža Trubarja spomeniku. Spomenik sam se odkrije šele prihodnje leto, ker ga kipar Fr. Berneker ni mogel dogotoviti do določenega časa. Slovesno polaganje se bo vršilo ob navzočnosti slovanskih časnikarjev, ki bodo septembra meseca imeli svoj shod v Ljubljani.

Shod slovanskih časnikarjev se priredi 8. in 9. septembra t. l. v Ljubljani. To pot se udeleže kongresa časnikarji vseh slovanskih narodov, torej tudi Rusi, Poljaki iz kraljevine, Srbi in Bolgari. Pravila „Zveze slovanskih časnikarjev“ se na shodu izpremeni tako, da bodo društvu lahko pristopili organizirani slovanski časnikarji tudi izven Avstrije, kar je bilo dosedaj po pravilih nemogoče. Dne 6. in 7. septembra bo kongres jugoslovanskih časnikarjev. Na tem kongresu se bo razpravljalo in sklepalo, da li naj „Zveza jugoslovanskih časnikarjev“ še nadalje obstoji kot samostojna organizacija, ali se naj stopi z „Zvezo slovanskih časnikarjev“ v eno celoto. Kolikor se da presoditi, bodo jugoslovanska časniarska društva korporativno vstopila v „Zvezo slovanskih časnikarjev“. Po kongresu se priredi izlet v Bohinj. Kakor javljajo iz Prage, bo ljubljanski kongres izredno številno obiskan, zlasti s strani časnikarjev in književnikov iz Rusije, Srbije in Bolgarske. Posebno iz Petrograda in Moskve se je prijavilo že več veleuglednih oseb. Splošno se pričakuje, da bo ljubljanski kongres nekako izpopolnilo praške slovanske konference.

Slovenski književniki in časnikarji naj se tega kongresa polnoštevilno udeleže. Kdor pa se hoče shoda udeležiti, mora preje pristopiti „Društvu slovenskih književnikov in časnikarjev“ v Ljubljani, ker določajo pravila „Zveze slovanskih časnikarjev“, da se smejo kongresa udeležiti samo tisti, ki so člani kakšnega slovanskega časniarskega ali književniškega društva. Rasto P.

Slovanski kongres v Pragi: Dan 13. julija t. l. utegne postati pomemben v zgodovini Slovanstva. Tega dne so se sešli v Pragi zastopniki vseh slovanskih plemen na konferenco, katere poglobitni namen je označil predsednik pri otvoritvi z besedami: „Rešitev vprašanj slovanske konference je rešitev sporov slovanskih narodov“. Vendar enkrat tudi pri Slovanih pravo spoznanje! Namesto medsebojnega pobijanja skupno delo v dosego skupnega cilja — to je deviza, za katero naj bi vzplamtevalo poslej vsako slovansko srce! Nismo tako veliki optimisti, da bi iz pobratimstva poljskih in ruskih članov kongresa izvajali že tudi pobratimstvo obeh narodov. Toda začetek je storjen in ob resni volji merodajnih faktorjev se bo dalo doseči vse. Vsekakor je slovanski kongres velikanskega moralnega pomena, in če ne izpodrinejo treznega, preudarnega dela zopet neplodne fraze, iz katerih smo se, kakor videti, končno vendarle izmotali, ga smemo smatrati za početek nove, veselejše dobe v razvoju slovanskih plemen ter njih napredka v kulturnem in gospodarskem oziru.